

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE DOLENJSKIH OKRAJEV

TEDNIK ZA POLITICNA, GOSPODARSKA IN KULTURNA VPRASANJA

Leto III. — Štev. 37.

NOVO MESTO, 11. SEPTEMBRA 1952

CETRTLETNA NAROCNINA 100 DIN

IZHAJA VSAK PETEK

Ob desetletnici slovenskih brigad

Po vsej naši domovini, socialistični Titovi Jugoslaviji, slavimo letos ustanovitve številnih partizanskih enot, čet, bataljonov, odredov, brigad in divizij NOV. Te proslave so živ spomin na našo slavno preteklost, vlivajo nove vere v lastne sile in dajejo novega poleta za uspešno izvršitev sedanjih nalog.

Spominjam se nastajanja vojaških enot, ki so bile oborožena pest ljudstva v borbi proti fašističnemu okupatorju in domaćim izdajalcem. V spominu spremjam rast in utrjevanje NOV od prvih začetkov v letu 1941 vse do mogočne armade, ki je, prekaljena v neštetičnih borbah z močnejšim sovražnikom, dokončno osvojila jugoslovanske narode izpod okupatorskega jarma, zagotovila zmago nad domaćimi izdajalci in izkorisčevalci delovnega ljudstva in s tem preprečila vse umazane namene domaćih kakor tujih špekulantov na račun Jugoslavije.

Informirjevalci ponarejevalci zgodovinskih dejstev hočejo izpreveriti resnico, ki ji je bilo priča šest najst milijonov jugoslovenskih ljudi. Svoje umazano, protiljudsko delo hočejo vtopiti in prikriti v lažeh in v bajkah, v katerih se prikazujejo kot osvoboditelje. Ko proslavljamo obletnice ustanovitve naših partizanskih enot in obujamo njihovo delovanje, ni težko odgovoriti tem lažem. Težko je bilo včasih med NOB. Mnogo truda in žrtev je bilo potrebno za čim uspešnejšo borbo proti sovraž-

utrditi znanje in disciplino ter sprejeti v svoje vrste vedno nove borce. Proletarska Tomšičeva, udarna Šerčeve, Cankarjeva, Gabčeva in poneje še ostale, so te svoje naloge častno izpolnile.

Zivo so nam še v spominu dogodki v letu 1941 in dalje. Kakor da bi bilo še pred nedavnim, se spominjam po-

Miha Marinko — politični komisar Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet leta 1941

ziva CK KPJ na oborožen upor, poziv in sklepov ter odkrovitvijo IO Slovenije in CK KPS. Pred nami so že zelo jasno prvi Odbori OF in nastanjanje prvih partizanskih čet in bataljonov. Sovražnik je bil tedaj zelo močan, zasedel je vsa količaj važna mesta in kraje. Njegovi prvi ukrepi so bili dokaj prizanesljivi. Zlasti so se z zvičajnostjo odlikovali Italijani v tkzv. Ljubljanski pokrajini.

Kljub temu, da je vsak pošten Slovenec čutil v sebi sovraštvo do okupatorja, je vendarle videl njegovo moč, dočim si je dokaj težko zamisljal oborožitev samega sebe za boj proti takšni sili. Prvi se je zato odločil najnaprednejši del prebivalstva, delavec in napreden izobraženec. Na vasi je bilo teže. Preveč je bilo zaverovanosti samo v svoje lokalne prilike. Komunistična partija je bila na vasi maloštevilna. Odbori OF so moralni pripraviti tla za mobilizacijo vasi v vsenaroden upor. Tu so aktivisti OF z gorečo besedo in dejanji mnogo prispevali k hitrejšemu razplamtevanju uporne misli v širokih ljudskih množicah. Odločilno mesto pa gre prvi uspehom partizanskih enot doma in v ostalih predelih Jugoslavije. Kakor je danes trdna enotnost jugoslovenskih narodov pogoj za nedovisnost in za lepo bodočnost, tako se je že tedaj, že v letu 1941 jasno začrtala v miselnosti ljudi usodna povezanost jugoslovenskih narodov v borbi proti istemu notranjemu in zunanjemu sovražniku. Zgodovinska zasluga KPJ je, da je znala to povezanost posredovati vsakodnevno in konkretno širokim ljudskim množicam. Ta povezanost v NOB je eden od osnovnih pogojev za veličastne uspehe med borbo in najmočnejša osnova za pravilno rešitev nacionalnega vprašanja v mnogonarodni Jugoslaviji. Poleg tega je zavest živ-

ljenjske povezanosti v okviru Jugoslavije omogočala enotnost akcije proti okupatorju in domaći reakciji, kljub slabim prometnim sredstvom. Tako so slovenske brigade, zlasti pa prve štiri, sodelovale s hrvaškimi edinicami pri nas in na Hrvatskem, tako se je v krvavi borbi kovalo bratstvo jugoslovenskih narodov.

Ko so na praznik vstaje partizanske patrole obiskale partizanske kraje in družine, ki so se posebej odlikovale med borbo, jih je ljudstvo vse povsod sprejemalo, kakor v času NOB. Marsikatero oko je bilo solzno ob tem srečanju. Bili so to spomini na sicer težke, toda lepe čase, ko so se ljudje med seboj sila lahko spoznameli, ko so vsak po svojih najboljših močeh prispevali za doseg skupnega cilja. Ta tesna navezanost ljudstva na partizane je poleg tega skovana s krvjo padlih borcev za svobodo. Še sedaj živi vez, ki se je vzpostavila v dobi borbe med NOB in civilnim prebivalstvom. Se sedaj žive v ljudstvu imena borcev, za katere niso vedeli, odkod so doma, kje so sedaj, živi ali mravlji. Spoštljivo in z veseljem se spominjamjo manje, ker so jih poznali kot partizane in po njih so izprševali partizanske patrone ob prazniku vstaje.

Brigade niso imele odrejenega svojega teritorija za vojaške operacije. Bile so povsod, kjer je to zahtevala borba. Toda kjerkoli so bile, povsod so bile najtesneje povezane s tamkajšnjim prebivalstvom. Spomnimo se borb na prostem, ko so dekleta nosila borcem hrano na polozaje, partizanskih mitingov, terenske obvezne službe, ko je staro in mlogo obvezalo partizane o slehernem gibu sovražnika, prehrane naše vojske, ko je sicer na primer revna Bela krajina prehranjevala vsa štiri leta na tisoče partizanov. Spomnimo se primerov, ko je civilno prebivalstvo zapuščalo svoje vasi in se umikalo pred sovražnikom na področja, ki so jih kontrolirali partizani. Kljub najokrutnejšim represijam nad nezaščitenim prebivalstvom je bila stalna medsebojna povezanost med vojsko in civilnim prebivalstvom. Ta povezanost, ki je danes še prav tako živa, kakor med NOB, bo napravila naš praznik 14. septembra za veličastno manifestacijo enotnosti volje vsega ljudstva.

Narodni izdalci vseh barv so v NOB hoteli razbijati to enotnost. Hoteli so vzeti partizanu zaledje. Morda so trenutno ponokod uspeli pridobiti posamezne izdaljice, ki so se vdinjali sovražniku. Po njihovi judeževski zasludi je padlo mnogo žrtev, posebno med civilnim prebivalstvom. Požganih je bilo nešteto slovenskih domaćih. Bili so enaki, pa najsi so nosili takšno ali drugačno obleko, križ ali pa kokardo stare jugoslovenske vojske. Vsi so delali za okupatorja in za gospodo domače izdalce, ki so v Ljubljani skupno z okupatorjem kovali plane bodočnosti slovenskega naroda. Bili so enoti v tem, da ljudske koristi ne morejo biti istočasno tudi njihove. Tudi da-

nese še ljudje, ki jim ni všeč utrjevanje ljudske oblasti, razširjanje ljudske demokracije, ki jim niso prisluhni gospodarski uspehi. To so ostanki preteklosti, ki spreobračajo vse po svoje, da bi zbegali delovne ljudi, ki bi na ta način laže postali njihov plen. Naj jim bo v resen opomin

Viktor Avbelj — sekretar okrožnega komiteja KPS za novomeško okrožje leta 1941 in 1942

praznik v Dolenjskih Toplicah, ko slovensko ljudstvo obuja svetle tradicije Narodnoosvobodilne borbe, tradicije, ki nas opozarjajo na prav takšno nujnost dosledne borbe proti tem škodljivcem, kakor je bilo to med NOB.

Praznik ustanovitve slovenskih brigad je praznik vseh slovenskih delovnih ljudi. Na ta dan se bodo srečali borci, ki so se po osvoboditvi redko videvali, srečali se bodo prijatelji iz težkih časov, borci, politični aktivisti in prijatelji, ki so čeprav v svojih domovih doživljali z vojsko vesele in nevesle čase. Slavnost v Dol. Toplicah naj predstavlja toplo priznanje in zahvalo vsem, ki so kakorkoli pomagali naši NOB v njeni težki, neenaki, a zmanjševi borbi.

Zgodovina brigad je neizčrpno bogata in peстра in hkrati skrajno neizprosna. Kdo bi prešel vse njihove borbe in zmage, kdo bi zaštel vse

Viktor Avbelj

SPORED PROSLAV ob 10. obletnici prvih slovenskih brigad

Otvoritev partizanske postojanke Frate pri Ajdovcu dne 13. septembra ob 15. uri:

1. Otvoritev
2. Govor
3. Kulturni spored

Odkritje spomenika Tomšičevi brigadi v Starem logu pri Kočevju 13. septembra ob 15.30:

1. Govor tov. Franca Leskoška-Luke
2. Odkritje spomenika
3. Kulturni spored

Proslava brigad v Dol. Toplicah na slavnostnem prostoru v Starem parku 14. septembra 1952:

1. Raport brigad
2. Otvoritev proslave 10. obletnice ustanovitve Tomšičeve, Šerčeve, Cankarjeve in Gabčeve brigade
3. Govor
4. Kulturni spored

Pričetek ob 10. uri dopoldne.

Franc Leskošek-Luka, komandant Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet leta 1941 in 1942

niku, toda pomoči tedaj ni bilo od nikoder, z vzhoda pa je ni bilo niti proti koncu vojne. Ker nismo vedeli, kako strašno umazano in protiljudsko vlogo ima kasta v Sovjetski zvezzi, smo idealizirali stanje in neno moč ter s tem utrjevali samozavest naših ljudi. Tedaj niti slutiti nismo mogli kravje kupčije, ki je bila po znej sklenjena glede razdelitve Jugoslavije. Naša vojska je preprečila vsako barantanje, ko je z lastnimi silami pognala okupatorja preko meja naša države.

V dolgi verigi nastajanja vojaških enot med NOB, izpolnjujejo prve štiri slovenske brigade važen njen člen.

Okupator je bil na Slovenskem zelo občutljiv. Tod so vodile glavne prometne žile na jug. Zaradi stalnih napadov naših odredov je sklenil očistiti Slovenijo partizanov. Ogromna in najskrbnejše pripravljena ofenziva v 1. 1942 se ni le v celoti izjavilova, ampak je narekovala organiziranje še udarnejših vojaških enot. Tako so nastale iz dosedanjih odredov prve štiri slovenske brigade. Brigade niso bile več vezane na posamezna področja, osvobodile so se mnogih nalog, ki so jih še naprej vršili partizanski oddeli, same pa so prešle v stalne napade na najobčutljivejša sovražna mesta. Njihova naloga je bila, postati prava vojaška edinica, ki bo sposobna povsod in vsekdar sprejeti borbo,

Nastanek in razvoj prvih partizanskih čet v Sloveniji

Neposredno po kapitulaciji in okupaciji Jugoslavije aprila 1941 je v Sloveniji edino Komunistična partija Slovenije pričela z resnimi pripravami na oboroženi upor proti okupatorju. Prvi ukrep v tem pravcu je bila analiza in ocena trenutnega položaja Slovenije, ki jo je CK KPS podal v prvi številki obnovljenega Slovenskega poročevalca v članku, ki je nosil naslov: »Naša sreča in naša vera«. Vodstvo Partije je takoj pričelo z najširšimi političnimi pripravami za ustvarjanje splošne narodne fronte za boj proti okupatorju, kar je dobito svoje uresničenje 27. aprila 1941 z ustanovitvijo Osvobodilne fronte slovenskega naroda. Konč aprila 1941 pa je KPS naslovila na slovenski narod še poseben proglaš, v katerem pravi med drugim:

»Da bi naša borba bila uspešnejša, se mora ves slovenski narod združiti v enotno narodno fronto proti imperialističnim okupatorjem in tlačiteljem; na to skupno osvobodilno borbo poziva KPS vse primorske in koroške Slovence, ki že 20 let ječajo pod jarom tujih imperialistov. KPS poziva vse delovno ljudstvo, vse politične skupine in vse rodoljubne posameznike na skupno borbo za naslednje zahteve:«

Proti razkosanju in zasužnjenu Sloveniju, za osvobodenje, neodvisnost in združitev slovenskega naroda.«

Cilj je bil postavljen, pot začrtana. Izbrana je bila pot boja in žrtv, pot upora in krvi, ki pa edina odpira vrata svobodo in v lepše zarje novega življenja. Zato pa je bilo mimo politične priprave in združitve narodnih množic v Osvobodilni fronti skrbno in podrobno pripravljanje na vojaške akcije. Tu pa je bilo treba začeti z delom prav iz osnove, zakaj po razpad predpisane Jugoslavije so se njeni narodi znašli goloroki nasproti takratni najmočnejši in najbolj okrutni vojaški sili našega kontinenta. Bivša jugoslovenska vojska je razpadla, njen orožje je bilo plen sovražnika in začeti je bilo treba tako rekoč iz nič.

Vojaške priprave za upor je vodil CK KPS s svojim Vojnim komitejem, ki mu je od maja 1941 načeloval Franc Leskošek, s takratnim ilegalnim imenom Peter Strugar, katerega pa vsi partizani v vsa naša javnost bolj pozna z njegovim drugim imenom Luka. Pod njegovim vodstvom so bili pri vseh okrožnih komitejih osnovani posebni okrožni vojni komiteji, ki so imeli za svojo prvo nalogo zbiranje orožja in municije, organiziranje sanitetnih in radiotelegrafskih tečajev, formiranje borbenih grup in njih vežbanje ter podrobno izvedbo obveščevalne službe. Delo vojnih komitejev je postalo zlasti intenzivno po juniski partijski konferenci, katere so se udeležili delegati iz vseh slovenskih pokrajini in na kateri je Edward Kardelj, ki se je vrnil iz zagrebškega posvetja CK KPJ, sporočil navodila za pospeševanje priprav za oboroženi upor. Člani ljubljanskega Vojnega komiteja so osebno obšli vse podeželske komiteje, katerih delo postaja odslej vse bolj in bolj intenzivno. Napad Nemčije in njenih zaveznikov na Sovjetsko zvezzo pa je bil znak za začetek oboroženih akcij proti okupatorju, znak za upor in boj za osvoboditev.

22. junija 1941 je CK KPS formiralo Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. Sestavljeni so ga: komandant Franc Leskošek, komesar Boris Kidrič, ki ga je kmalu zamenjal Miha Marinko, namestnik komandanata dr. Aleš Bebler. To Glavno poveljstvo je bilo kmalu zatem izpopolnjeno z novimi člani. Tako so takrat postali člani glavnega poveljstva Stane Zagari, Oskar Kovačič, Dušan Podgornik in Marjan Breclj. Odslej dalje je delovalo Glavno poveljstvo kot operativno — komandno vodstvo oboroženih sil osvobodilnega gibanja v okviru Izvršnega odbora Osvobodilne fronte.

Po formirjanju Glavnega poveljstva se je uporno gibanje močno razvane, kar je dobito vidnega izraza v vedno bolj pogostih protinemških in protitalijanskih napisnih akcijah in pozivih na upor ter v prvih sovražnih nastopih proti okupatorskim vojakom. Ti nastopi so zavzeli tak obseg, da so Italijani in Nemci za 14. julij 1941, obletnico Velike francoske revolucije, pričakovali kar masovni oboroženi upor in se nanj pripravili s poostreno vojaško službo.

Poleg teh znakov vse bolj splošnega sovražnega razmerja našega ljudstva proti fašističnim in nacističnim osvajalcem, pa so se v naših gozdovih zbi-

rale že tudi prve oborožene skupine. Tvorili so jih partizci — ilegači, ki so po direktivi partijskih organizacij takoj po 22. juliju odšli v ilegalno. Ta odhod je bil posebno močan iz delavskih in industrijskih centrov naših večjih mest na Gorenjskem in Štajerskem ter iz Ljubljane, odhajali pa so v ilegalno tudi Dolenjci in Belokranjci.

Ti ilegalci, v glavnem člani Partije, že proti koncu junija in v začetku julija formirajo prve oborožene skupine, ki so postale jedro kasnejših partizanskih enot. Do polovice julija 1941 so bile razširjene skoraj po vseh pokrajinalah Slovenije. Na italijanskem zasedbenem

Glavno poveljstvo
slovenskih partizanskih
čet.

Na položaju, 16. IX. 1942.

NAREDEA

I. V zvezi s situacijo, ki je nastala po domesnični italijanski ofenzivi, smo imeli potrebo po reorganizaciji naše partizanske vojske. Dokler smo imeli osvobojeno ozemlje, je bilo nujno potrebno, da smo imeli bolj razdeljeno vojsko, da je mogla kontrolirati veliko osvobojeno ozemlje.

Danes nam je potrebna večja koncentracija moći, da bomo lahko izvajali uspešnejše akcije kot smo jih dosegli. Potrebuje so nam gitaljive enote, ki ne bedo vezane na odrejene kraje.

II. Na teritoriju bivše V. grupe se organizirata še dve Udarni brigadi in te Udarna brigada Matije Gubca in Udarna brigada Ivana Cankarja.

Za štab Udarse brigade Matije Gubca odrejemo:
Kot komandanta tov. Jureta Novljana
• namestnika komandanta • Janka Nedeljka
• komisarja • Rudija Krasta
• namestnika komisarja • Zorana Smrekarja
• odgovornega za Agitprop • Velka Kočvarja
• obveščevalca • Marka Belina
• intendanta • Tineta Železnika
• zdravnika • Marjana Jesenovca

Za štab Udarse brigade Ivana Cankarja odrejemo:
Kot komandanta tov. Urbana Velikonja
• namestnika komandanta • Dakija
• komisarja • Gregorja Javorja
• namestnika komisarja • Toneta Gabrovčana
• odgovornega za agitprop • Tineta Dolzana
• obveščevalca • Janeza Podhostnika
• intendanta • Miro Gorenj
• zdravnika • Luka Hostnik

V Štabu Udarse brigade -enota temščica se izvršijo sledede spremske in dopolnitve:

Komandant tov. Čiro Žasavec
Namestnik komandanta Jerin
Komisar Boris Mikloš
Namestnik komisarja Lado Dolenjci
Za agitprop Silvo Marjanovič
Obveščevalci Ivanov
Intendant Drabščar
Zdravnik Miko Krašavec

III. Štab brigad se morajo po prejemu te naredbe takoj formirati. V štirih dneh po prejemu te naredbe morajo štiri brigadi poslati Glavno poveljstvu predloge za komandante, komisarje in namestnike bataljonov ter čete.

Brigada obstoji iz treh bataljonov. Bataljon ima tri čete po 40 borcev. Celotna brigada s komandnim sestavom vred ne sme šteeti več kakor 380 mož.

Bataljoni, V sestavu Udarse brigade Matije Gubca se pritegnejo sledeti bataljoni:

II. bataljon, katerega komandant je Štefan
III. " Lazar
IV. " Vesna

V sestavu Udarse brigade Ivana Cankarja pa pridejo sledeti bataljoni:

I. bataljon Udarse brigade Matije Gubca, katerega komandant je Duško Čebreških odreda, katerega komandant je Ante Novak
II. " Obveščevalci odreda, katerega komandant je Miro Gorenj
I. " Belokranjskega odreda s 100 možami.

IV. Na težnju bivše V. grupe se formirata dva odreda in sicer Zapadno-dolenjski in Vzhodno-dolenjski.

Štab Zapadno-dolenjskega odreda tvorijo:
Komandant tov. Kajtimir
Komisar tov. Kričavski
Namestnik komisarja Marko Dolinc
Obveščevalci Čeban
Intendant Karlo
Ljube

Štab Vzhodno-dolenjskega odreda tvorijo:
Komandant tov. Slobodan
Komisar Toma Tršan
Namestnik komisarja Jovan Gorjan
Obveščevalci Čeban
Intendant Tone

Zapadni in Vzhodni-dolenjski odred bosta do nadaljnega direktno pod komando Glavnega poveljstva.

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

Za Glavno poveljstvo

Za komandanta:

Peter Kralj

Komisar:

Janez Poša

BRANITI IMAMO ČAST IN PONOS NAŠIH NARODOV...

...Ni treba, da bi se ukvarjali s preročbami o tem, kako se bodo v bližnjih letih razvijali mednarodni odnosi. Verujem, da bo človeštvo znalo najti sredstva za ohranitev miru. Toda naj gre razvoj tako ali drugače, mi bomo enotno in odločno branili velike revolucionarne pridobitve tega bogatega desetletja zoper vse napade, odkrite in prikrite, ekonomiske, politične ali kakršne kol.

In mi imamo kaj braniti. Braniti imamo svobodo slovenskega naroda, svojo republiko ter neodvisnost skupne domovine narodov Jugoslavije. Braniti imamo bratstvo in slog narodov Jugoslavije in najbolj demokratisko obliko enakopravnega sožitja narodov, kar jih pozna zgodovina. Braniti imamo pridobitve na poti k socializmu, ki so edine sposobne prinesi blagostanje našemu delovnemu ljudstvu. Braniti imamo pridobitve socialistične demokracije, ki odkrivajo novo poglavje v borbi za svobodni razvoj človeka in za njegov polni dobro dobro k človeški skupnosti. Braniti imamo čast in ponos naših narodov, ki se niso nikdar pokorili osvajalcu ali agresivnemu pritisku.

Prav je, da ravno danes, ob desetletnici ustanovitve OF, s katero je slovensko ljudstvo bilo enega najbolj krvavih, najbolj herojskih in najbolj zmagovalnih bojov v svoji zgodovini, še prav posebno nglasimo, da bo slovenski narod skupaj z vsemi drugimi narodi Jugoslavije ter Komunistično partijo Jugoslavije in tovarišem. Titom na čelu branil vse te revolucionarne pridobitve z enako vztrajnostjo in odločnostjo, s kakršno se je mnoga stoletja boril za svoj obstanek in za svojo bodočnost.«

EDWARD KARDELJ
(*10 let ljudske revolucije)

dečje skupine: na Jelovici, v gozdovih nad Rašico, Šmarnogorskem, Nakeljskem, Dupeljskem, Tržiško-Križka in Kranjska skupina. V Kamniškem okraju so bile Kamniško - Dupeljska, Radomeljska, Mengška, Domžalska skupina, na območju Jesenic pa skupine na Njivici nad Kropo, na Merci in na Mežaklji. Na Štajerskem pa so se zbirale skupine na Pohorju, pri Celju in v Savinjski dolini, medtem ko sta iz revirjev odšli dve skupini: Trboveljska na Čemško planino, Zagorska pa v gozdove nad Zagorjem.

Ti ilegalci, v glavnem člani Partije, že proti koncu junija in v začetku julija formirajo prve oborožene skupine, ki so postale jedro kasnejših partizanskih enot. Do polovice julija 1941 so bile razširjene skoraj po vseh pokrajinalah Slovenije. Na italijanskem zasedbenem

Pozdravljeni v partizanski Dolenjski!

Ob največjem zgodovinskem dnevu Dolenjske, ob obletnici ustanovitve prvih slovenskih brigad, iskren in borben pozdrav vsem, ki ste prišli iz bližnjih in daljnih krajev naše domovine, da skupno proslavimo ta veliki dan, ki je dal našemu narodu prve brigade, katerih junaštvo in patriotizem sta vzpodbjala naše delovne ljudi in postavila temelje, na katerih se je razvijala v rasla naša borba ter nam dala takoj veličastne sadove!

Pozdravljeni boriči prvih štirih partizanskih brigad! Dolenjska vas sprejema s toplimi čustvi hvaležnosti! Pozdravljeni vši boriči, svetli vzori največje ljubezni do domovine, do svojega naroda, do vsega delovnega človeštva!

Pozdravljeni vši terenski in politični delavci narodnoosvobodilne borbe! Pozdravljeni naše junaške žene in materje, ki se niste strašile vseh grozodejstev okupatorjev in domačih izdaljcev, ampak ste pošljale v vrste borcev svoje može, sinove in hčere, same stopale med junake, skrbeli za partizane ter z bolestjo, a vendar tako ponosno doprinale največje žrtve!

Pozdravljeni naša mladina, ki na svetli tradicijah NOB gradiš lik novega človeka, borce za lepši jutrišnji dan, za pravico in resnico, za mir, za odstranitev slehernega izkorisčevanja!

Pozdravljeni vši, ki proslavljate naš praznik! Naša proslava je mogočna manifestacija zvestobe tradicijam NOB, našemu vodstvu, naši Partiji, hrkrati pa je jasen odgovor vsem tistim, ki hočejo ovirati naš razvoj, ki nas blati in klevetajo. Tu smo — pripravljeni na vsako sodelovanje, ki služi miru in napredku, pripravljeni pa tudi do zadnje kaplje krvi braniti našo svobodo in neodvisnost.

Iskreno in toplo pozdravljeni v zibelki slovenskega partizanstva, v naši Dolenjski!

Signatur charte

sekretar Okrajnega komiteja KPS
Novo mesto

jaško vodstvo jeseniškega okrožja izdelalo načrt oboroženega upora in odločilo, da se iz dotedanjih partizanskih skupin formirajo vojaške enote, imenovane čete, ki sestavljajo Gorenjski bataljon. Ta bataljon naj preide takoj v vojaške akcije. Isteča dan je bil postavljen tudi štab Gorenjskega bataljona. Gorenjski bataljon so sestavljale sledče čete: Jeseniška, imenovana četa Ivana Cankarja, Jelovška in Tržiško-Kranjska.

V Kamniškem okraju je na sestanku 25. julija bilo odločeno, da Kamniška, Dupljska, Radomeljska, Mengška in Domžalska skupina preidejo v borbo v noči med 27. in 28. julijem, na kar po zaključku akcije skupno formirajo Kamniški bataljon.

V Poljanski dolini je bila formirana Poljanska četa.

Na Štajerskem so bile sestavljene sledče čete: Pohorska, Savinjska, Revkirka v Celjska, poleg njih pa sta bili še Mlinsko-slaščka in Ptujška partizanska skupina.

V takozvanih ljubljanskih pokrajini je bila v taborišču na Molniku formirana Molniška četa, na Travnem gori Ribniška četa in na Borovnici Borovniška četa.

Konec julija se je pod vodstvom sekretarja novomeškega okrožnega komiteja Vinka Kristana začela formirati Novomeška skupina na Frati, pri Stični. Stička skupina, medtem ko sta v Beli krajini nad Semčem in pri Draščih bili manjši skupini ilegalci, katerima so se za posamezne akcije od časa do časa priključevali borce, ki so po akciji običajno zopet odšli na svoje domove. Črnomeljska skupina je odšla v svoje taborišče v Mikljarje 12. avgusta 1941. Vse te Dolenjske in Belokranjske skupnine naj bi tvorile poseben Dolenjski bataljon. Medtem ko so gorenjske in Štajerske čete takoj spočetka prešle v odkriti boj z Nemci, so delenske skupnine takrat izvrševali predvsem akcije sabotažnega značaja.

V avgustu je Gorenjski bataljon razvil takšno aktivnost, da so že v začetku meseca poslali Nemci proti njemu cel policijski bataljon s priključenimi enotami redne vojske in SS oddelkov ter letalstvo. Z enim od teh oddelkov je prišlo na Jelovici do hudih bojev na višini, imenovani Kotlič, ki so po sledi partizani in ljudje nazivali Partizanski vrh. Na Štajerskem so v avgustu bile najpomembnejše borbe na Pohorju in pri Slinici. V avgustu in septembra so se z

Iz poročila narodnega heroja Milovana Šaranoviča

O VOJAŠKIH AKCIJAH PRVIH BRIGAD NA DOLENJSKEM 1942-1943

MILOVAN SARANOVIČ, črnogorski rojak, je bil pred vojno aktivni oficir bivše jugoslovenske vojske. Po razpadu in okupaciji Jugoslavije je takoj odšel v partizane in zaradi svoje sposobnosti, vojaške izvedbenosti in popolne predanosti svojemu ljudstvu kmalu dosegel komandni položaj v črnogorskih partizanskih enotah. V pozni jeseni 1942 je po povetu Vrhovnega komandanta NOV in PO Jugoslavije z večjo skupino oficirjev prišel v Slovenijo in postal ob koncu decembra 1942 komandant I. (Dolenjske) operativne cone in vodil operacije prvih slovenskih brigad proti italijansko-belogradističnim postojankam na Dolenjskem. Ob 4. sovražni ofenzivi je bil komandant slovensko-hrvatskega operativnega štaba ter je izbojeval veliko zmago v Vlivodini. Ko se je Glavno poveljstvo slovenske NOV in PO preimenovalo v Glavni štab Slovenije, je Milovan Šaranovič postal njegov načelnik ter vodil skupne operacije XIV. in XV. divizije pri napadu na Zužemberk. Konec julija 1943 je padel hkrati z narodnimi herojema Ivanom Kavčičem in Dragom Jevtićem v Selš-Sumberku.

V previdu objavljamo dva odlokmaka iz njegovega poročila o akcijah prvih brigad od decembra 1942 do aprila 1943.

AJDLOVEC

... Okrog Ajdovca so bile razporejene večje sovražnikove posadke v oddaljenosti 5 do 15 km: Novo mesto, Straža, Mirna peč, Trebnje in Zužemberk.

Belogradistična posadka v Ajdovcu je štela okrog 70 vojnikov, oboroženih z lahkim oružjem; nastanjena je bila v Prosvetnem domu in v šoli. Razen tega je bilo nekaj zaščitnih oddelkov tudi v cerkvenem zvoniku in na primernih mestih v bližini vasi. Posadka je s svojim drznim in brezbozirnim vedenjem bila strah za vso okolico.

II. SUB »Matije Gubca« skupaj z nekaterimi oddelki I. SUB »Toneta Tomšiča«, je dobila nalogo, da belogradistično posadko v Ajdovcu napade in uniči. II. SUB »Matije Gubca« je bila takrat na položajih okrog Trebelnega in Rihpovca. Po dobljeni nalogi je odšla v noči od 11. na 12. decembra 1942 v vas Rdeči kal. Ko je pri Trebelnjem prekoračila železniško progro, je progro temeljito razdejala in tako za nekaj dni onemogočila sleherni promet. Proti jutru je brigada prišla v Rdeči kal, kjer je imela enodnevni počitek. Naloga te brigade je bila, da z enim delom svojih sil napade sovražnikovo posadko v Ajdovcu, z drugim delom pa zavaruje smer proti Zužemberku.

I. SUB »Toneta Tomšiča« oz. njeni deli, ki so bili že prej v Suhih krajini, so dobili nalogo da zasedejo in zavarjujejo smeri Novo mesto, Straža, Soteska in Mirna peč.

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet

Na položaju, 22. maja 1942 Št. 24/I

Vsem grupam odredov slovenskih partizanskih čet na položaju

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet daje sledete

DNEVNO POVELJE

Izmucen in obsojen na smrt je bil 21. maja v zgodnjih jutranjih urah v Ljubljani ustreljen naš tovarš Tone Tomšič.

Tone Tomšič je že kot dijak postal član Komunistične partije v letu 1928. Kot borca za pravico delovnega ljudstva so ga preganjale vse protijudiske vlade Jugoslavije in je odsedel tri in pol leta robive v Sremski Mitrovici. Po povratak iz Mitrovice je bil izvoljen v Centralni komite Komunistične partije Slovenije, pozneje pa v politbiro CK KP Slovenije, katerega član je bil vse do svoje smrti. Na V. konferenci Komunistične partije Jugoslavije 1940 je bil izvoljen kandidat za člana CK KP Jugoslavije. Tone Tomšič je bil vzor bojnega tovariša, discipline, hrabrosti in nezumljive brezmejne vdavnosti stvari osvoboditve slovenskega naroda in stvari, za katero je žrtvoval svoje dragoceno življenje. Tone Tomšič je bil po aretaciji od okupatorskih rabljiv enaškstrat mučen do nezavesti, a pred fašističnimi psi niti za trenutek ni klonil. Iz njegovih ust okupatorski rabljiv niso mogli izsiliti odgovora niti na eno svojih vprašanj. Syoj smrtno obsodo je poslušal ponosno z dvignjeno glavo. S povzdignjeno glavo in preziranjem smrti je tudi gledal v morilne cevi svojih morilcev. Tone Tomšič je svetel primer, kako umira junaki borec, ki se nikoli ni bal dati svoje življenje za osvoboditev slovenskega naroda in delovnega ljudstva. Kako se je Tone Tomšič boril za svobodo slovenskega naroda in kako je ob smrtni urki poletela njegova zadnja misel k partizanom, je živ dokaz poslednje njegova pisma, ki ga je dan pred svojo smrto pisal v svojem in v imenu vseh svojih jetniških tovarišev:

NAŠIM HRABRIM PARTIZANOM!

Tudi do nas, ki sedimo tu za rešetkami okupatorskih ječ, je prispel glas o vaših veličastnih zmaga! Nezumljiva vera naših tovarišev in tovarišic v veliko stvar osvoboditve slovenskega naroda se je zaradi teh vesti še bolj okreplila — in naši fantje, katerih življenje hočemo imeti okupatorji — zrno z nasmeškom in prezirom smrti v oči — v zavesti, da bodo tudi te njihove žrtve položile temelj svobodni bodočnosti slovenskega naroda in delovnega ljudstva. Tovariši partizani! Ne bomo vam govorili izpodbjajočih besedi! Vemo, hrabrosti vam ne manjka! Le to: tovariši partizani, naš duh vas spremila vseporos, v vseh vaših bojih smo z vami, z vami trpimo, z vami bijemo boj s sovražnikom in še naši grobovi vas bodo podpirali v velikem boju, ki ga bijete in ki se ne more končati drugače, kakor s popolno zmago!

Prejmite, tovariši partizani, plamteče pozdrave nas vseh jetnikov za rešetkami okupatorskih ječ...

To pismo je Tone Tomšič napisal 20. maja. Dan kasneje, v zgodnjih jutranjih urah 21. maja, so zazveneli med peščenimi stenami gramozne lame za Sv. Krizem njegovi poslednji klici, posvečen svobodi slovenskega naroda in delovnega ljudstva, ter zamrli pod sovražnimi strelji fašističnih rabljiv. Padel je, kakor pred njim brezstevilni slovenski junaki v boju z okupatorjem, eden največjih in najvdanejših sinov slovenskega naroda. Tonetu Tomšiču in junakom, kakor je bil Tone Tomšič, se bo slovenski narod moral zahvaliti za svojo svobodo in svojo srečnejšo bodočnost.

PARTIZANI! KOMANDIRJI! KOMANDANTI!

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet vas poziva, da s še večjo odločnostjo biste okupatorske pse. Maščujte smrt Toneta Tomšiča, maščujte smrt toliko tovarišev, maščujte prelite solze, požgane vasi, vaše onečaščene žene in sestre, uničujte zverinske tolpe Mussolinija, Robottija in Graziolija. Iztrebite okupatorje iz slovenskih tal.

Glavni štab slovenskih partizanskih čet odreja, naj vaša borba in kampanja v prihodnjih tednih proti fašističnim banditom nosi ime Tonetu Tomšiču.

Naj Tone Tomšič posebljen v vsakem partizanu, z rokami tisočih partizanov maščuje sebe in svoje mrtve tovariše ter vso prelitno slovensko kri!

Slava Tonetu Tomšiču!

Maščujmo Toneta Tomšiča!

Maščujmo svoje mrtve tovariše!

Maščujmo prelite slovensko kri!

Smrt fašizmu — svobodo narodu!

Za glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet

Komandant:

Peter Strugar.

Namestnik politkomisarja:

Lojze Knez

jim zaradi hudega streljanja, od katerega je bilo ranjenih nekaj naših tovarišev, niso mogli približati. Nenadoma pa so v zaletu vdrli v župnišče in v šolo, ju začiali in tako sovražnika, ki se doslej na noben način ni hotel vdati, likvidirali. Po likvidaciji teh manjših sovražnikov oporišč se je težišče borbe prenesele na Prosvetni dom. Naši oddelki so držali sovražnika pod stalnim močnim ognjem. Medtem so se naše posamezne udarne skupine približevali samemu poslopju ter z miniranjem in ognjem nekajkrat hotele prisiliti sovražnika k predaji. Sovražnik je nudil ogorčen in divji odpor. Borba je trajala vso noč. Sele ob zori se je posrečilo neki naši skupini, da je začala Prosvetni dom. Ker se belogradisti našim pozivom za predajo niso odzvali, smo jim sporčili, da jim pošiljamo župnika Pavliča, ki so ga bili Nemci izgnali iz Štajerske, da se bo z njimi pogajal. Ceprav smo ta čas prenehali z ognjem in začeli streljati tudi od belogradistov, da ne streljajo na župnika, so vendar prav takrat spet močno vžgali v župnika ranili. Ko je poslopje že v veliki meri zgorelo, so posamezni belogradisti začeli bežati in streljati, da bi prodričili naše vrste, drugi pa so se umaknili v klet in nadaljevali borbo. Na bežečih

zaustaviti niti najhujši sovražni ogenj. Naši borci, nastopajoč že samo z ročnimi bombami, so prodirali stanovitno in nezaustavljivo v same sovražnikove položaje, kjer so naši najhrabrejši tovariši z drznim poslednjim udarcem uničevali zadnje sovražne vojake na položaju in si osvojile njihova številna avtomatska in težka oružja.

Ta primer pogumnosti, poleta in požrtvovanosti naših borcev v borbi bo ostal kot najsvetlejši v vsem našem vojskovjanju in dotakratnih borbah.

V obupnem in brezizhodnem položaju nahajajoči se posamezni sovražniki sovražni oddelki so z begom hoteli utiči gotovi smrti, toda naši borci so jim to preprečili, tako da niti en sovražni vojak ni mogel s položaja pobegniti. Samo nekaj vojakov, ki so se predali, je ostalo živih, vsi ostali pa so bili uničeni in vse njihovo orožje je zasluzeno prišlo v roke naših hrabrih borcev. Zadnji radiogram sovražnika se je glasil: »Naša kolona je obkoljena.«

Nekatere naše enote so po končani borbi naglo prodirele, da bi prehitile sovražne oddelke, ki so se jadrali umikati in sploh niso mogli poseči v borbo. Te bežeče oddelke so naše enote še daleč preganjale s svojim ognjem,

Tomšičeva brigada v začetku aprila 1943 na Mokre, kjer je borem govoril Franc Leskošek-Luka

belogradiste smo močno streljali, pri čemer so mnogi padli. Z oddelki, ki so se nudili odpor, smo se borili ter jih popolnoma premagali in uničili. V teh borbah je padlo preko 50 belogradistov. Ostale smo ujeli in po zaslisanju nekatere poslali na njihove domove. Ob tej priliki smo zaplenili okrog 30 pušk, precej municije in druge vojaške opreme, velik del orožja in opreme pa je zgorel. Mi smo v tej borbi imeli dva mrtva in nekaj laže ranjenih. Naši borci, čeprav še neizkušeni, so pokazali veliko hrabrost, požrtvovanje, borbenost in vztrajnost, poveljniki pa svojo sposobnost in spretnost v vođenju svojih enot.

Borba je bila končana okrog 7. ure zjutraj 13. decembra 1942. Naše enote so bile nato razporejene na odmor in na položaje po vseh okrog Ajdovca. Med borbo je sovražnik skusal ajdovski posadki priti na pomoč s slabimi silami iz smeri Zužemberka, toda naši zaščitni oddelki so jih razbili in spodili nazaj...

JELENOV ŽLEB

Po predvidenem načrtu sta se mordali I. in IV. SNOUB v noči od 25. na 26. marec 1943 premakniti s položaja okrog Podgorje in Dana preko Velike gore in Jelenovega žleba na položaje okrog Podpreske. II. in III. SUB sta se moralni isto noč s položaja okrog Zadolja in Rakitnice premakniti na položaje preko Glažute in okrog Drage. Načrtni marš teh enot se je začel počasi in se naslednji dan nadaljeval. V smeri od Rakitnice sta po zelo strimi poti, vzpenjajoč se skoraj na najvišje točke, skozi goste smrekove gozdove marširali skupaj II. in III. SUB. Okrog 9. ure tega dne so predhodni oddelki kolone II. in III. SUB bili na vijugastem delu poti v neposredni bližini vzhodne strani Jelenovega žleba. Iza zaklonišča, narejenega zraven poti, je dotedaj neznan sovražnik začel streljati naše predhodne patrulje.

Del enot III. SUB se je razvил za boj na strmi in gozdasti rebrji z južne in severne strani poti, ki pelje v žago pri Jelenovem žlebu. Razvila se je ostra borba iz neposredne bližine s sovražnimi enotami, ki so nas napadale in se hitro razvijale za borbo s pomočjo zelo hudega ognja, posebno iz avtomatskega oružja in težkega minometala. II. bataljon II. SUB je dobil nalogu, da naglo krene po strmini na severni strani poti v Jelenov žleb in da s te strani udari sovražnika za hrbot, deloma pa tudi v levi bok. Naloga je bila opravljena hitro in pravilno in po kratkem času so enote tega bataljona začele neposredno v kravavo borbo s sovražnikom. Del enot III. SUB je stopil v borbo na ta način, da je deloma pomagal v frontalnem pritisku že dotedaj bojujočim se enotam, drugi del pa je krenil in se razvil za borbo južno od poti za žago, hoteč napasti sovražnika od desne strani in mu presekati umik k žagi v Jelenovem žlebu. Vse naše enote so z največjim zaletom, pogumom in požrtvovanjem nezaustavljivo napadale sovražnika, vodeč najbolj kravavo borbo z najkrajših razdaljah od sovražnika. Poletna ni mogel preprečiti ne

Partizan

Ko bom od doma šel,
v culo ne veži mi
kruha rženega,
ko bom od doma šel,
v roko ne stiskaj mi
križa lesenega.

Ko bom od doma šel,
v čašo ne toči mi
vina šumečega,
ko bom od doma šel,
solza ne moči mi
nageljna rdečega.

Ko bom od doma šel,
jasen pogled naj bo,
nočem meglenega,
ko bom od doma šel,
v srce nališ samo
srda ledene.

Matej Bor

Skocjanu in Mirnski dolini. Bil je jučak in neustrašen borec. Zatem je postal komandant III. bataljona Cankarjeve brigade. Njegov bataljon je postal eden najboljših v Cankarjevi brigadi in pod njegovim vodstvom je izvršil najtežje in najuspešnejše akcije, zlasti na močno utrjene fašistične postojanke. Boril se je na Suhorju, v Kaljah, Pleterjih, na Primskovem, v Šentvidu pri Štencu itd. Posebno se je odlikoval s svojim bataljonom pri veliki italijanski ofenzivi v februarju 1943 v Žumberku, kjer je sam jurišal na zidanico in pri tem ujet 15 fašistov. Boril se je tudi pri zavzetju utrjenih postojank v Šentpetru, Kočevju, Ribniški dolini in v drugih krajih v Suhih krajini. Ko so Cankarjevi napadali postojanko v Žumberku, je na celu bataljona z bombami jurišal na utrjeni cerkev.

V velikih spomladanskih operacijah XV. divizije preko nemške meje se je zelo izkazal pri napadih na nemške postojanke, jih uničeval in prispeval do Save. Zaradi velike sposobnosti in juštavosti je bil imenovan za namestnika komandanta XII. brigade, ki se je odlikoval v borbi z Nemci. Nato je bil komandant bataljona v Štencerji brigadi. Sodeloval je v borbah za Kočevje. Potem je vodil svoj bataljon v sestavu XIV. divizije na legendarnem pohodu preko Hrvatske na Štajersko. Na tem pohodu je sodeloval pri vsakodenjih akcijah in borbah. V borbi pri sovražni postojanki nad Hrimske Toplicami je razprodil Nemce in načudno sam januarja 1944. leta.

Ilijan Badovinac je eden od znanih in vidnih osebnosti v zgodovini partizan. Bil je preprost belokranjski kmet, ki si je v času narodnoosvobodilne borbe pridobil s svojim junaštvom in spretnim vodenjem enot nemiljivo slavo. Bil je strah in trepet Italijanom in belogradistom. S svojimi junaškimi nastopi je vlival pogum ne samo svo-

jim borcem, ampak tudi

Praznik prvih slovenskih brigad je tudi praznik Narodne zaščite

V tednu pred Dnevom slovenskih brigad smo postavili znanemu novomeškemu aktivistu in enemu izmed prvih borcev Dolenjske, tovarišu Žanu Moretu, nekaj vprašanj v zvezi z nastajanjem partizanskih odredov v letu 1941. Takrat je tovarš Žan odgovarjal v novomeškem okrožnem komiteju KPS za organizacijo Narodne zaščite.

Vprašanje: Kako je Komunistična partija organizirala partizanske odrede in brigade na Dolenjskem?

Odgovor: Okrožni komite Partije v Novem mestu, katerega prvi sekretar je bil do jeseni 1941. leta Dušan Jereb, kasneje pa Viktor Avbelj-Rudi, je organiziral že leta 1941 na vsem terenu Narodno zaščito, iz katere se je kasneje porodila prva partizanska četa, ki se je nahajala na sektorju Brezove rebre — na Frati. Na Brezovi rebri je bilo 7 partizanov. Za akcijo na Krško polje, katere cilj je bil preprečiti izseljevanje Slovencev v Nemčijo in pripraviti upor tudi v tem predelu do-

Dušan Jereb — prvi sekretar okrožnega komiteja Partije v Novem mestu leta 1941

movine, je Partija mobilizirala Narodno zaščito. Iz zaščite se je formirala tako imenovana Mokronoška partizanska četa. Del Narodne zaščite je ostal takrat kar v tej četji, ostali pa so odšli spet nazaj na teren.

Narodna zaščita je bila organizirana po vseh krajih in je imela svoje okrajne oziroma okrožne štabe. V samem okrožnem komiteju Partije je bil en član komiteja zadolžen izključno samo z organizacijo NZ — v Novem mestu jaz. Nalogu NZ v prvih dneh je bila predvsem v zbirjanju orožja in vojaškega materiala, v izvrševanju manjših sabotažnih in diverzantskih akcij, v vzdrževanju zvez in pripravi terena za oboroženje.

Za akcijo preprečitve izseljevanja na Krškem polju je n. pr. Partija mobilizirala Belokranjsko zaščito. V roku 2 ur se je formirala tako imenovana Belokranjska četa, ki je v novembri 1941 na Lazah skoraj vsa padla zaradi izdajstva.

6. januarja 1942 je bila mobilizacija partizanskih čet izključno iz vrst Narodne zaščite. Tako je dala n. pr. novomeška zaščita eno četo, šentjernejska eno četo, topliška eno četo in mokronoška zaščita eno četo. Iz teh čet se je formiral 5. bataljon Slovenskih parti-

Smrt fašizmu in vojnim hujškačem! Brigade so nam skovale neporušljivo enotnost narodov Titove Jugoslavije — za njimi stoji danes vsa domovina kot en sam mož!

Romantični svet ob nekdanji »Dolini gradov« ni več stara, zapuščena Dolenjska. Tod žive delavni ljudje, ki z veseljem gradijo lepši dom sebi in svojim otrokom. Ljudska revolucija je dejelico ob Krki in pod Gorjanci izpremenila v borbeno pokrajino partizanskih borb in zavednih borcev za socializem. Čeprav nas je okupator hotel pokoriti z uboji in požigi, čeprav so domači izdajalci obešali v Novem mestu partizane, mesto ni klonilo. Še danes stoji zato sredi obnove in opleševanja rodnega kraja, polno načrtov za današnji in jutrišnji dan. Kakor smo pod vodstvom Partije, združeni v vrstah OF med borbo ustvarjali svobodno domovino, tako gradimo danes socialistično skupnost delovnih ljudi. Dan slovenskih brigad je zato tudi praznik partizanskega Novega mesta, iz katerega je Partija od leta 1941 dalje vodila narodnoosvobodilno borbo Dolenjske.

ZIVELE PRVE SLOVENSKE BRIGADE!

materialom itd. Na osvobojenem ozemlju je NZ imela vso izvršilno oblast, saj je nadzirala celoten teritorij, izdala prepuštne in imela podobne naloge kot jih opravlja danes Ljudske milice.

Vprašanje: Morda bi nam, tovarš Žan, povedal še kaj o delu zaščitnikov?

Odgovor: Kot sem že dejal, je bila v vsaki vasi organizacija NZ. Pojavljen je bil tako imenovan »vaški zaščitnik«. Ta je vodil vaško zaščito in vzdrževal zvezne s partizanskimi enotami. Veliko in pomembno vlogo so ti zaščitniki odigrali predvsem pred osvobojenjem in po osvobojenem ozemljem v krajih, kjer se je večkrat menjavala oblast partizanov in okupatorjev. Partizanske enote so se n. pr. umaknile. Narodna zaščita pa je morala ostati doma, na svojem terenu. Predvsem je morala še nadalje organizirati pomoč partizanom, obveščala jih je o okupatorjevih premikih, skrbela je za zvezne s partizani in nadaljevala organizacijo za borbo proti fašistom na zasedenem ozemlju.

Zaščitniki so bili najbolj pošteni in dosledni bori, v glavnem člani Partije. Cela vas jih je spoštovala, saj imamo le malo primerov, da bi bili ti ljudje izdani, posebno v prvih letih borbe, oziroma načrtih fašistične vlad. Skratka — zaščitnik je nosil dober delež naporov in vsega.

Vprašanje: Kakšno vlogo je igrala Narodna zaščita na osvobojenem ozemlju?

Odgovor: Spomladi 1942. leta je narodnoosvobodilna borba zavzela širok obseg, partizanske enote pa so osvobodile prvo večjo svobodno ozemlje. Na Dolenjskem je bilo takrat dejansko osvobojeno vse — razen večjih krajev, kot so Novo mesto, Trebnje, Mokronog, Zužemberk, Št. Jernej itd. Tako so bili Italijani večkrat prisiljeni svojim posadkam v Žužemberku in Mokronogu davači ti hrano z letali. Partizani so z neprestanimi akcijami in vedno bolj stopnjevanim pritiskom prisilili okupatorjev k molku in so se nenehno nahajali v neposredni bližini teh postojank. Prva partizanska straža je bila 200 m od sovražnega bunkera — primer v Ločni pri Novem mestu. Partizani so imeli torej polne roke dela tik okupatorjevih postojank in niso mogli biti hkrati tudi na osvobojenem ozemlju.

Osvobojeno ozemlje je varovala Narodna zaščita, ki je bila formirana v bataljonih in je bila na Dolenjskem takrat 16 bataljonov. Vsak bataljon je štel približno do 400 mož, torej na Dolenjskem poleg partizanskega odreda, k. je takrat štel skoraj 2000 ljudi, še približno 6400 organizirane Narodne zaščite! Pristavljam, da je bila Narodna zaščita organizirana povsem vojaško, imela je bataljone, čete in vode s svojimi komandanti in komisari. Vsak član Narodne zaščite je položil tudi prisego. Narodna zaščita je bila podrejena neposredno štabu odreda.

Poleg svojih odrejenih stalnih nalog, kot so bile skrb za javni red in mir, za varnost državljanov itd., je Narodna zaščita opravljala skupno s partizani akcije proti fašistom. Desetina partizanov je na primer ščitila z orožjem bataljon zaščitnikov, ki so s krampi in z drugim orodjem rušili progo Novo mesto — Trebnje. Saj je bilo znano, da so samo v enem tednu (v tednu Tomšičeve smrti) zaščitniki s partizani sedemkrat razdejali in porušili progo in jo na tem sektorju prevrgli v jarek. Vse to pa je bilo delo manjših enot partizanov in Narodne zaščite. Prav tako je bataljon NZ sodeloval pri napadu partizanskih enot na Mokronog in podobno. Kasneje je ogromni del Narodne zaščite prešel v prve slovenske udarne brigade.

Poleg tega je Narodna zaščita v vsej svoji dobi nosila tudi glavno skrb za oskrbovanje partizanskih enot s hrano, voda, zdravili in drugimi potrebami. Prav tako je Narodna zaščita v vsej svoji dobi nosila tudi glavno skrb za oskrbovanje partizanskih enot s hrano, voda, zdravili in drugimi potrebami.

Vprašanje: Kakšno vlogo je igrala Narodna zaščita na osvobojenem ozemlju?

Odgovor: Spomladi 1942. leta je narodnoosvobodilna borba zavzela širok obseg, partizanske enote pa so osvobodile prvo večjo svobodno ozemlje. Na Dolenjskem je bilo takrat dejansko osvobojeno vse — razen večjih krajev, kot so Novo mesto, Trebnje, Mokronog, Zužemberk, Št. Jernej itd. Tako so bili Italijani večkrat prisiljeni svojim posadkam v Žužemberku in Mokronogu davači ti hrano z letali. Partizani so z neprestanimi akcijami in vedno bolj stopnjevanim pritiskom prisilili okupatorjev k molku in so se nenehno nahajali v neposredni bližini teh postojank. Prva partizanska straža je bila 200 m od sovražnega bunkera — primer v Ločni pri Novem mestu. Partizani so imeli torej polne roke dela tik okupatorjevih postojank in niso mogli biti hkrati tudi na osvobojenem ozemlju.

Osvobojeno ozemlje je varovala Narodna zaščita, ki je bila formirana v bataljonih in je bila na Dolenjskem takrat 16 bataljonov. Vsak bataljon je štel približno do 400 mož, torej na Dolenjskem poleg partizanskega odreda, k. je takrat štel skoraj 2000 ljudi, še približno 6400 organizirane Narodne zaščite! Pristavljam, da je bila Narodna zaščita organizirana povsem vojaško, imela je bataljone, čete in vode s svojimi komandanti in komisari. Vsak član Narodne zaščite je položil tudi prisego. Narodna zaščita je bila podrejena neposredno štabu odreda.

Poleg svojih odrejenih stalnih nalog, kot so bile skrb za javni red in mir, za varnost državljanov itd., je Narodna zaščita opravljala skupno s partizani akcije proti fašistom. Desetina partizanov je na primer ščitila z orožjem bataljon zaščitnikov, ki so s krampi in z drugim orodjem rušili progo Novo mesto — Trebnje. Saj je bilo znano, da so samo v enem tednu (v tednu Tomšičeve smrti) zaščitniki s partizani sedemkrat razdejali in porušili progo in jo na tem sektorju prevrgli v jarek. Vse to pa je bilo delo manjših enot partizanov in Narodne zaščite. Prav tako je bataljon NZ sodeloval pri napadu partizanskih enot na Mokronog in podobno. Kasneje je ogromni del Narodne zaščite prešel v prve slovenske udarne brigade.

Poleg tega je Narodna zaščita v vsej svoji dobi nosila tudi glavno skrb za oskrbovanje partizanskih enot s hrano, voda, zdravili in drugimi potrebami. Prav tako je Narodna zaščita v vsej svoji dobi nosila tudi glavno skrb za oskrbovanje partizanskih enot s hrano, voda, zdravili in drugimi potrebami.

Vprašanje: Morda bi nam, tovarš Žan, povedal še kaj o delu zaščitnikov?

Odgovor: Kot sem že dejal, je bila v vsaki vasi organizacija NZ. Pojavljen je bil tako imenovan »vaški zaščitnik«. Ta je vodil vaško zaščito in vzdrževal zvezne s partizanskimi enotami. Veliko in pomembno vlogo so ti zaščitniki odigrali predvsem pred osvobojenjem in po osvobojenem ozemljem v krajih, kjer se je večkrat menjavala oblast partizanov in okupatorjev. Partizanske enote so se n. pr. umaknile. Narodna zaščita pa je morala ostati doma, na svojem terenu. Predvsem je morala še nadalje organizirati pomoč partizanom, obveščala jih je o okupatorjevih premikih, skrbela je za zvezne s partizani in nadaljevala organizacijo za borbo proti fašistom na zasedenem ozemlju.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!

Odgovor: Seveda! Praznik prvih slovenskih brigad je praznik vsega slovenskega ljudstva, slehernega našega bora, aktivista in — kakor vidimo — tudi zaščitnika naših narodnoosvobodilnih brigad.

Vprašanje: Upravičeno lahko torej trdim, da je praznik prvih slovenskih brigad obrodila plemenite sadeve: množičen odhod v prve slovenske udarne brigade v letu 1942!</p

Spomini na prve dni življenja in borb II. SNOUB brigade »MATIJA GUBEĆ«

Deset polnih let je že minilo od tistih lepih dni devetnajstdvainštirideseteleta. Da! In kako kratek je bil čas? Res je kratek, a kako velik in silen po dejanih slovenskega človeka — borca in delavca. Ko se tu in tam srečamo tovarši iz tistih dni in poklepamo v vsem, kar smo doživeli in

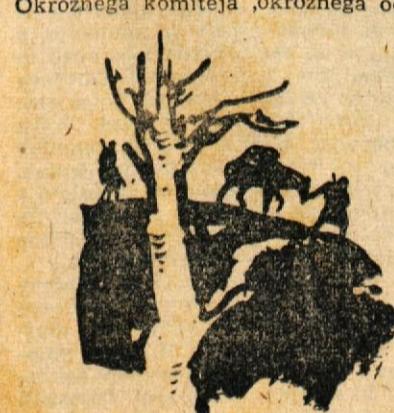
Skupina mitraljezov Gubčeve brigade

preživeli, se nam med drugim tudi nehoti vrinja vprišanje: zakaj nismo sproti zapisovali, slikali, ohranjevali spominu vso borbo, ki je bila težka, morda strašna, kruta, pa vendar lepa in plenenita, glasnik lepšega življenja, garancija naše nacionalne svobode in socialne pravičnosti? Takrat pred desetimi leti nihče od nas ni prizakoval da bo katerakoli vlada ali stranka zahrbtno, škodoželjno zanikala in klevetala delo naših narodov in njegovih najboljših borcev, kakor to danes dela zvitorepec Stalin in njegovi petolizniki, svetohlinec papež Pij in njegove černe pijavke, naduti strahopetneži De Gasperiyeve družine in njim podobni. Takrat je bila naša borba z orojem v roki proti italijanskim fašistom, proti nemškim nacistom, proti izdajalskemu belogardizmu prva in najvažnejša naloga. Vse drugo smo prepustili poznejšemu času.

Kako pa je bilo takrat na Dolenjskem? Italijani so se iz strahu pred »ribelli«-partizani zabilo v močno utrjene postojanke, s pomočjo velikega dela slovenskega klera in drugih reakcionarnih elementov pa so pripravljali in snovali oborožene belogardistične oddelke. Razen mest in nekaj večjih trgov in vasi so partizani osvobodili veliko ozemlje. Partizanska vojska je rasla, ljudje so vse večjim številu prihajali v partizane, v vseh osvobojenih krajev so se javno vrstile volitve na ljudsko-demokratičen način za odbornike Narodnoosvobodilnih odborov, svobodno ljudstvo si je samo vladalo. Odpirali smo šole in tečaje, organizirali prehrano prebivalstva in partizanskih enot, zbirali še preostalo orožje in municijo, širili partizanski tisk. Partizani pa so v nenehnih borbah s pomočjo NZ ne samo branili osvobojeno ozemlje, pač pa so napadali okupatorja in njegove hlapce povsod, kjer se je le-te pojavit izven postojanke. V napadih na utrjene postojanke pa je CK KPS in GS prišel do izkušenj, da je za tako borbo potrebno formirati vojaško močne in gibčne enote, ki ne bodo vezane na določen sektor ozemlja, enote, ki bodo sposobne s hitro koncentracijo napasti sovražnika tudi v največjih in najbolj utrjenih postojankah, ter razbiti velike sovražne formacije, ki bi z ofenzivnimi sranki poizkušale tolči naše manjše posamezne enote. Italijani pa so se pripravljali na veliko ofenzivo — »rastrelamento« — proti osvobojenem ozemljiju in s tem na še hujše uničevanje mirnih dolenjskih vasic in goric.

Prav tako je bilo na Trebelnem nad Mokronogom in v okolicu. Tu smo imeli takrat podokrožni komite Partije in OF. bataljon Narodne zaščite, majhno primitivno tiskarnico in še marsikaj, za tiste razmere velikega in lepega. Od časa do časa pa je skozi te vasi prišla tudi kakšna enota odreda, kot Prlekova četa, leteča patrola in druge. Vsak dan smo izvrzili kakšno akcijo: rušili smo proge in ceste, da jih okupator ni mogel uporabljati, napadali in podili smo Italijane kjerkoli so se pojavili, opravili smo agrarno reformo na Hmeljniku, v Zalovčah, na Cretežu in druge, imeli vrsto sestankov v vseh krajih in vseh.

O nameranem formirjanju brigad mi je najprej pripovedoval tovarš Rudolf Hrast (Viktor Avbelj), takratni sekretar okrožnega komiteja Partije za novomeško okrožje. V prvih dneh septembra (1942. leta) so na Trebelnem prihajale z vseh strani partizanske čete in bataljoni Krškega in Zapadnodolenjskega odreda. Prišli pa so tudi tovarši iz Okrožnega komiteja okrožnega odbora

Ive Suble: POHOD

FRANC KOLAR

OF, nato pa še tovarš Aleš Bebler, ki je v imenu Glavnega štaba tudi formiral II. Slovensko Narodno-osvobodilno brigado »Matije Gubca«. Nekaj dni pred tem pa je že bila formirana I SNOUB »Tone Tomšič«, istočasno še

II. SNOUB »Ivan Cankar« in takoj nato še IV. SNOUB »Ljubo Šercer«, seveda vsaka drugod.

Ko so se enote, namenjene za sestav Gubčeve brigade, zbrane, je bilo v vsej okolici nepopisno, veselje, zupanje in našo moč in našo zmago pa se je še bolj utrdilo. Te partizanske enote so priredile takrat na Trebelnem tudi veliko parado: mimohod 1200 borcev, 1200 nenevnadnih borcev, 1200 herojev je strnjeno kot en sam

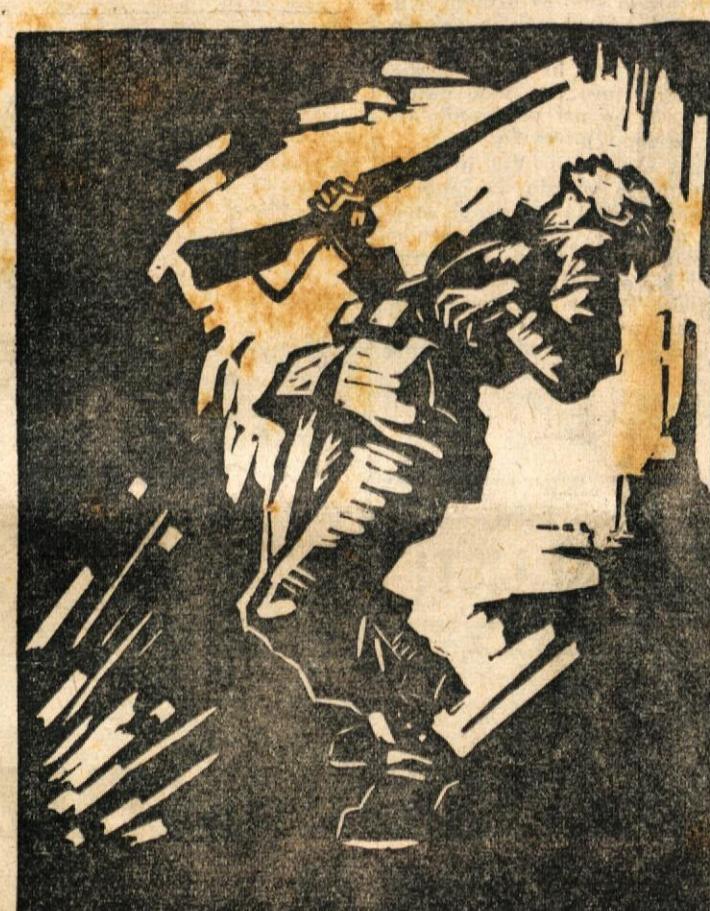
mogoč korakalo skozi Trebelno in Trebeljsko vas po cesti proti Češnjicam in se utabori v lepem gozdu pod vasjo. To je bil slovesen dan, to je bil dogodek, ki je nazorno potrdil pravilnost borbeno revolucionarne politike Partije, OF. Ko so se enote zbrane, je bila na

kateri so ga poznali tudi osebno. Zato ni mogel uiti. Ko smo ga prijeli, je zvijačno prosil milosti, češ moral sem izdajati, prisilili so me, zdaj pa bi rad ostal pri vas. Toda bilo je preveč dokazov, da bi ga revolucionarno partizansko sodišče lahko odsodilo drugače, ko se sedi špion-izdajalec.

Drugi dan je skupina Italijanov in legistov (t. j. belogardistov) poizkušala napasti novo nastajajočo brigado, pa so se hitro vrnili odkoder so prišli, ko so začutili nekaj Gubčevih patrol.

Morda bi kdo, ki ni sam spoznal partizanske življenja, mislil, da vse to delo in življenje, da vsa ta borbena partizanska pot in tudi tako formiranje brigade ni pravzaprav nič kaj mikavno? Motiš se, priatelj, če tako misliš. Res, bilo je potrebno ogromno nadčloveških naporov in volje v premagovanju okupatorja in njegovih belih psov, v premagovanju zime in mraza, dežja in viharjev, vročine in žeje, lakte, bolečin od ran in bolezni iz dneva v dan in iz leta v leto. Vsi ti napori so bili težki, hkrati pa lepi in lahkki, ker nas je vse prevzemala velika neuničljiva ljubezen do ljudstva, do domovine, do Partije, do Tita.

Po dveh — treh dnevnih vsestranskih priprav, ko je bilo storjeno vse, da postanemo prav vsi ne samo borgi enote s skupnim imenom, pač pa en sam kolektiv tovaršev, borcev, ko smo se dejansko zlili, strnili in se spožnili, se je brigada še slovesno zbrala v zbor, na njenem čelu štab, pred nami vsemi pa je tovarš Bebler govoril o pomenu

Nikola Pernat: MASCUJTE ME!

štirji prostor taborišča nepopisno lep pogled.

Pri Reteljevem mlinu v dolini pod vasico Malne so naši skrbni in požrtvovni intendantni uredili veliko partizansko kuhinjo, ljudje pa so v ljubezni do svoje vojske in v zavesti, da je to njihova vojska-ovsoboditeljica, kar sami h kuhinji vozili in nosili živež, kar je pa kdo imel, celo vole in svinje so priginali, drugi so zbirali drva. Dekleta so partizankom pomagale pri pranju in šivanju. Zdravnički partizani so zdrali ranjene bolne partizane in prebivalce-domačine. Vse je mrgolelo, za vse je bilo prav in pravočasno preskrbljeno. Patrole in straže pa so budno čuvale sotovarišce in sotovarišice, svoje ljudstvo.

Kaj pa v taborišču samem? Ali so tu borgi spali? Ne. Niso počivali, še manj spali. Tu so imeli sestane mladi fantje in dekleta — SKOJ-evci so bili; tam je resno, dolgo razpravljala celica o nalogah komunistov; pod tretjo bukvijo je bilo posvetovanje komandirjev in komandantov ter njihovih politkomisarjev. V tehniki so tiskali in razmnoževali »Slovenskega poročevalca« in »Partizana«, neka partizanka-strojepiska pa si je izbrala štor namesto mize in hitro tipkala. Nekateri so v skupinah čistili orožje. Vsak je pridno hitel, vsak je hitro opravljal svojo nalogo. Tu si videl Beblerja, Avbelja in druge ugledne tovarše, ki so obiskovali posamezne enote, se pogovarjali z borgi in funkcionarji. Vse nas je prežemala ena sama misel: naša moč raste, sposobni smo dotolči zeleno okupatorjevo golazen na naših tleh.

Sredi dneva pa se nenezoma pri taborišču pojavi šepasta pokveka — moški, ki je prišel iz Mirne peči. O! Poznamo te, izdajalsko seme! Vohuniti si prišel, koliko nas je in kje smo, rad bi pri Italijanh spet kaj zaslužil, svojemu župniku pa se prikupil. Poznali smo ga po njegovih zločinskih dejanjih. Kdo ve, koliko slovenskih ljudi si za umazane groše ovadili svojim gospodarjem. Ne jih spravil v smrt ali internacijo. Ne

... Na svoji zemlji svoj gospod

... Popoln prelom s tradicionalno nacionalno politiko bivših vladajočih razredov, ki ga je pod vodstvom Komunistične partije izvedlo slovensko ljudstvo, zbrano v Osvobodilni fronti, ni razočaral slovenskega naroda. Osvobodilna borba slovenskega ljudstva se je končala s popolno zmago, s popolno rešitvijo slovenskega nacionalnega vprašanja v novi Jugoslaviji. V bratski, ljudsko demokratični in popolnoma enakopravnim skupnosti jugoslovenskih narodov je slovenski narod dobil lastno državost, prvič po tisočletju. Kakor koli nas boli dejstvo, da so še desettisoči Slovencev, ki na njih in na njihovo usodo ne bomo nikoli pozabili, ostali izven meja naše Jugoslavije, smemo vendarle s ponosom ugotoviti, da je program Osvobodilne fronte, osvoboditev in združitev Slovencev, bistveno uresničen, po skoraj tisočletni sužnosti in razdeljenosti na tuje gospodarje.

Slovensko nacionalno vprašanje pa v okviru Federativne ljudske republike Jugoslavije ni rešeno zoglj v ožjem, čisto nacionalnem pomenu besede, ono je do kraja rešeno prav zaradi tega, ker je rešeno tudi z družbeno plati, ker ga je reševala in rešila naša jugoslovanska socialistična revolucija, ki se je po logiki družbenega dogajanja pričela razvijati hkrati z oboroženo vstajo proti fašističnemu okupatorju. Danes ni nobenega tujega gospodarja in lastnika več na slovenski zemlji. Nič več ni tujih grofov in baronov, ne agrarnih in ne industrijskih. Nič več ni domačih kapitalistov, ki bi peneč se od nacionalističnih fraz izkorčali lastno delovno ljudstvo, hkrati pa za judeževe groše prodajali domovino. Delavec in kmet, delovno ljudstvo je v socialistični Jugoslaviji na svoji zemlji svoj gospod, popoln in neposreden gospodar lastnih proizvodjalnih sredstev. Res je, še imamo velikanske težave v naši graditvi, tako materialni kakor duhovno-kulturni, toda te težave niso več, kot so bile nekoč, principialno nepremostljive težave, zakorenjene v samem sistemu nacionalnega in socialnega zatrjanja, temveč so to prehodne težave relativno zaostale dežele, ki še dviga svoje proizvodjalne sile, težave torej, katerih rešitev je odvisna od nas samih, od naše marljivosti in sposobnosti, kajti pridobitve naše narodnoosvobodilne borbe so nam dale vse potrebe temelje za razvzet naše domovine in njenih delovnih ljudi.

BORIS KIDRIC

GUBČEVCI PRED NOVIM MESTOM

V zgodnji jeseni 1943, po kapitulaciji Italije, so nemške motorizirane kolone s pomočjo čet nekdanjega sovjetskega generala Vlasova prodrije tudi na Dolenjsko, Kočevsko in v Belo krajino ter vsepovod pobijale, požigale in kradle. Sovražniku je uspelo, da je zasnoval tudi svobodno partizansko ozemlje. Toda njegova tiranija ni trpela dolgo. Mislec, da je strl slovenski narodni odpor in razbil vse brigade, se je mirno umaknil v mesta, hotel uživati sadove svojega truda. Pa se je zmotil. Naš narod ni bil premagan. Ogenj revolucije ni pojental, ampak se celo še huje razplamel v nemška ofenziva je borce le še bolj ojeklenila za borbo na življenje in smrt.

Komaj so zadnje kolone nemških tankov in vozil odšle proti Ljubljani, že so se na obronkih kočevskih gozdov, Gorenjev in okrog Trebelnega začele zbirati udarne brigade, da se po dolgi in težki borbi spočijo v pripravilo za nove pohode. Sovražniku je bilo treba takoj dokazati, da njegova ofenziva ni obrodila sadu, slovenski narod naj pa vidi, da njegova vojska stoji še čvrste na braniku njegovih pravic, čeprav se sovražnik hvalil, da je je uničil.

Dan se je nagibal v zaton, ko se je po široki cesti od Suhorja proti Novem mestu vila dolga kolona Gubčeve brigade. Po cesti je bilo še videti sledove gosenic nemških tankov, ki so še pred kratkim bobnili tod in razobil smrtonosni ogenj po okolici. Bilo je še videti sledove borb, ki jih je tod okrog imela brigada.

Na Vahti se nam je odprl prostran razgled na Dolenjsko. Novo mesto je sijalo v večerni zarji. Nehote smo se ustavili. Od zadnjih burnih dni oktobra se ofeitive še nismo tako mirno gledali široke doline reke Krke. Slcherni je obujal spomine na zadnje težke boje pri Miklavžu, Geri, na Zag, pri Piramidi in drugod. Takrat smo se večkrat ozrlji proti Novemu mestu, odkoder so neprenehoma ropotali tanki in grmeli topovi. Tokrat je bilo drugače. Nemške ofenzive je konec, zdaj se bo začela naša! Že nocoj in jutri bomo pokazali Svabom in belogardistom, da je moč slovenskega partizana neizrpna. Že nocoj bomo ma-

řevišči. V PETEK, 12. SEPTEMBRA, BO OB 18. URI ZVEČER V NOVOMEŠKI KRIŽATIJI ODPRTA RAZSTAVA PARTIZANSKE GRAFIKE IN SPOMINSKA RAZSTAVA MIRANA JARCA, NA KATERI BODO RAZSTAVLJENA RAZEN NJEGOVIH PORTRETOV TUDI NJEGOVA PISMA IN ROKOPISI.

OB OTVORITVI RAZSTAVE BO GOVORIL AKADEMIK BOŽIDAR JAKAC, PREDSEDNIK ZDRAŽENJA LIKOVNIH UMETNIKOV JUGOSLAVIE.

ZVEČER OB 20. URI PA BO RECITACIJSKI VEČER PARTIZANSKE PESMI, POSVEČEN MIRANU JARCU. VEČER PRIREDI DRUŠTVO SLOVENSKIH KNJIZEVNIKOV S VOJIMI ČLANI. UVODNO BESEDO BO IMEL PISATELJ TONE SELISKAR.

**KMETIJSKA
ZADRUGA
V STRAŽI**

O kupatorjeva ofenziva od srede julija do začetka novembra 1942 je doživelna na naših tleh popolen zlom. Ofenziva in borbe, ki so jih takrat vodili naši partizanski odredi, pa predstavljajo močan preobrat v razvoju naše narodnoosvobodilne vojske. V ognju krvave italijansko-nemške ofenzive, v kateri je navalilo na nas nad 90.000 italijanskega in nemškega vojaštva, so nastale prve slovenske narodnoosvobodilne brigade TONETA TOMŠIČA, MATIJE GUBCA in IVANA CANKARJA, v oktobru pa še brigada LJUBE SERCERA. — Nikdar ni kupator partizanske vojske uničil, ampak vedno izzval le njen nov kakovostni vzpon! — Ob 10. obletnici ustanovitve prvi slovenskih brigad klicemo njihovim živim borcem: **POZDRAVLJENI V PARTIZANSKI DOLENJSKI! ★ VEČNA SLAVA PADLIM JUNAKOM!**

Tri leta Cankarjeve brigade

GUSTAV GUZEJ

Kdo ne pozna naših Cankarjevcev? Suhor, Sela, Šumberk, Krašči, Št. Jernej, Pleterje, Trebnje, Boštanj, Polšnik, Bosiljevo, Štampetov most, Jelenov žleb in še nešteta druga imena vedo mnogo povedati o njih. Vse postojanke vzdolž italijansko-nemške meje pa vse do nekdanje hrvatske in še preko so s strahom in trepetom spoznavale udarne naših Cankarjevcev. Pa tudi po pravici. Ni bilo postojanke, ki bi ne čutila sile njenih bataljonov, ki so vlivali grozo fašističnem krvnikom. V vseh najslavnnejših podvigih XV. divizije so sodelovali na najtežjih položajih, a vedno uspešno, izpoljujoč prisego, ki so jo dali prvi borce te brigade: da ne odložijo orožja prej, dokler ne bo pregnan z naše zemlje poslednji fašist, poslednji tiran.

V septembri 1942 so se sredi kočevskih gozdov zbrali borce kočevskega in belokranjskega bataljona, da prično, združeni v močno edinico, še uspešnejši boj proti fašističnim osvojevalcem. Brigada si je nadela ime po našem velikem borcu bese-de Ivetu Cankarju.

Prvo srečanje s fašisti so imeli Cankarjevcji pri Kočarjih. Brezkrbno se je podila tolpa Italijanov na kamionih, ko je mednje treščil prvi rafal Cankarjevih borcev. Preplašeni krikri črnomorskih rajčnikov so se mescal z enakomernimi heheti strojnico. Po manj kot enourni borbi so se Italijadi udali. Brigada je zajela precej materiala in nekaj orožja, med njim tudi strojnico Fiat.

Uspeh tega napada je pokazal, da bi se borce Cankarjeve brigade ne ustrasi tudi večjih podvigov. Odmor v Kočevskem Rogu so izrabili v temeljito šolanje novodošlih tovaršev in izvajali manjše akcije. Italijani so vestno pošljali patrulje sem in tja, da bi izsledili partizanske skupine, ki so se pojavitve izginjale. Vsem je bilo jasno, da bo zdaj tu zdaj tam in prav takoj naglo prej ali slej prišlo do večjega popada. Fašisti so ojačevali svoje postojanke.

Brigada je kaj kmalu uvidela našere Italijanov in udarila tam, kjer so jo najmanj pričakovali. Skupno s XIII. hrvatsko proletarsko brigado so pravili napad na postojanko Suhor, ki je takrat veljala za izhodišče najrazličnejših podvigov proti partizanskim enotam na področju Gorjancev. Z nadmim vdorom v postojanko so tako delno demoralizirali zbrane Italijane in njihove hlapce belogardiste, da niso mislili na resen odpor. Italijani so se poskrili po hišah in gonili bele hlapce na položaje. Ti so se utrdili v župnišču in šoli in se skušali braniti. Toda, ko sta proti jutru pričeli greti obe poslopji, se je ostanek predal. Postojanka je bila uspešno likvidirana, precej sovražnikov je padlo, nekaj pa jih je bilo zajetih. V roke naših borcev je prišel precejšen plen. Glas o padcu Suhorja se je naglo širil od postojanke do postojanke in nad vsemi se je razpredla kakor mora zavest, da bo tudi nje prej ali slej zadela usoda Suhorja.

Med najaktivnejšimi postojankami na hrvatski strani je bilo ustaško gnezdo Krašči. Iz njega so ustaši in Italijani z neprstanimi izpadmi razobil nekaj poizkusov hrvatskih enot, da bi dobili stike s slovenskimi partizani. Cankarjevcji so jih te poizkusne poplačali. V težkem nočnem boju so podili pred sabo preostanek ustašev in Italijanov.

Načrtovanje in izvajanje akcije je bilo uspešno, vendar je bilo vse bolj ožilje obroča hrvatskih partizanov in jih spet pripeljalo cevi Cankarjevcev. Pri tem se je prav posebno odlikoval namestnik komandanta brigade tov. Vandek, ki je zmagal partizansko oružje žrtval svoje življene.

Ni se še poleg strah fašistom po tem porazu, že je bila brigada na novem pohodu. Cilj njene nove akcije je bilo Pleterje v Šentjerneški dolini, kjer je sovražnik zbiral večje sile, da bi si spet pridobil nekoliko poguma. Tri dni so se zaganjali borcev v postojanko, obdano z žičnimi ovirami, minskimi polji

tolci še in še, da mora poplačati fašistom in njihovim hlapcem s postoterjennimi obrestimi vse vločine, ki so jih v svoji brezvestnosti in jezi nad neuspehi počenjali nad nedolžnim slovenskim ljudstvom.

Zrtve otoka Raba so klicale, in ko so se borce ustavili pred gnezdi zločincem, jim je iz dalje klical glas tisočerih: »Maščujte nas, maščujte!« Ko so se ustavljali ob razvalinah in pogoriščih nekdaj mirnih in domačih slovenskih domovin, so ta zrla nanje in jim naročala, naj bodo brezrčni in neusmiljeni. Poslednji pogledi umirajočih po neštetičnih mučilnicah, s svincem preluknjane glave, vsi zločini, vsa slovenska zemlja, spremenjena v morišče, je naročala borcev: »Bijte, maščujte, maščujte!«

Cankarjevcji so se kot sveti maščevalci pojavljali povsod, kjerkoli so vedeli, da bodo lahko zadali sovražniku teže rane. Danes prav pred dormi Ljubljane, jutri že kje med hrvatskimi partizani, z roko v roki in složno bijoč po skupnem sovražniku.

Tako so se srečali z močno italijansko skupino pri Prekrižu, katera je hotela razbiti hrvatsko partizansko skupino, ki se je že nekaj časa krčevito borila proti številčno in tehnično močnejšemu sovražniku. Cankarjevcji so udarili Lahov v hrbot in jim v ogorenji borbi pokazali pot proti Apeninskemu polotoku. Vsa sovražna kolona, ki je štela nekaj tisoč vojakov s topovi in tanki, je bila popolnoma razbita. Na bojišču je pustila velike količine orožja in municije ter okrog 500 mrtvih in ranjenih. V jurišu na nož in z bombami so naši hrabri borce tolkli po fašistih, ki so zbegnili letali sem in tja, kjer jih je povsod sprejel drug odsek obroča hrvatskih partizanov in jih spet pripeljalo cevi Cankarjevcev. Pri tem se je prav posebno odlikoval namestnik komandanta brigade tov. Vandek, ki je za zmago partizansko oružje žrtval svoje življene.

Ni se še poleg strah fašistom po tem porazu, že je bila brigada na novem pohodu. Cilj njene nove akcije je bilo Pleterje v Šentjerneški dolini, kjer je sovražnik zbiral večje sile, da bi si spet pridobil nekoliko poguma. Tri dni so se zaganjali borcev v postojanko, obdano z žičnimi ovirami, minskimi polji

Mitraljezci junaska Cankarjeve brigade s šarcem, ki so jih v neprestanih bojih zaplenili Nemci in belogardisti. Defilirajo na praznik slovenskih, hrvatskih in srbskih brigad 9. julija 1944 v Metliki, kjer so se ubranili v krvavih borbah od 10. do 16. julija 1944 pred Nemci in ustaši

Hoteč izkoristiti ta uspeh, je Cankarjeva brigada udarila po posadki in Dolenjski vasi, kjer je uničila sovražnika ter zaplenila veliko živil. Skupno s Sercerjevo brigado je vodila hude boje okrog Ribnice. Cankarjevcji so v vseh teh bojih podili sovražnika in mu prizadejali velike izgube. Sredi bojnega meteža sta bila vsem svetl zaled borcev-junaka komisar III. bataljona tovarš Rado in tovaršica Iva, ki sta bila v vseh juriših med prvimi. Tovariš Rado je pri sledovanju umikajočih se sovražnikov padel junaska smrti na čelu svojega bataljona.

Utrjena od neprestanih borb se je pomikala nato brigada proti Notranjski, a je padla v močno italijansko zasedo. V borbi pri Jelenovem žlebu, kjer je iz gricne neznanega imena zrasel v zgodinski kraj, v slovenske Termopile, je Cankarjeva brigada popisala eno najslavnejših strani svoje zgodovine. Brigada, »raj povsem obkoljena in na tretji strani v nevarnosti, da jo Lah potisnejo proti globokem prepadu, si je z jurišem na življenje in smrt izsilila prehod in se osvobodila sovražnega obroča. Prešla je v napad. Presenečeni Italijani, ki so vendar že videli svojo zmago in poraz brigade, so v blaznem strahu pred bombaši in junaskimi bor-

dobro skrito letališču, od koder so delali često akcije proti našim edinicam. »Če padajo utrjene postojanke, pa bi ne bili kos temu aerodromu?« so si mislili naši Cankarjevcji, ki so se v pomladni noči pomikali proti letališču. Spretno so obšli minsko polja, likvidirali prve bunkerje in nato – juriš! Veliki jekleni ptiči so jih vabilo. Med jekleni je spet bila med prvimi desetimi Iva. Nekje z desne je še sikala sovražna strojnica, a kdo bi se zmenil zanj. Juriš... juriš! Tovariš Miha je s svojo skupino likvidiral dvoje strojniških gnez, bil pri tem ranjen, a ga rana ni ustavila. Pet letal so uničili takrat, poškodovali naprave letališča ter odpeljali s seboj precej živine za partizanske bolnice na Dolenjskem ter tudi nekaj najbolj nadutih Kočevarjev, ki so sanjali o svojem »Grossdeutschen Reichu«, ki ga bodo ustvarili med Krko, Savo in Sočo.

Pri vseh teh akcijah se je pokazala velika potreba po težkem orožju. Z nekoliko topov bi brigada lahko z mnogo manjšimi žrtvami razbijala postojanke. In v Beli krajini, kamor se je brigada pomikala po akciji na letališče v Cerkljah, je dobila dvoje lepih, novih 75 mm topov. »Zdaj bo šlo!« so zatrjevali borce, ko so slišali prve granate, ki so tipale za primernimi cilji v Žužemberku, obdanem z bunkerji, žičnimi ovirami in minskimi polji. Z druge strani so odgovarjali Cankarjevci borcev topovi Gubčeve brigade. Žužemberk se je zavjal v oblake dima in prahu, ki so ga dvigale granate ob rušenju stavbenih objektov. A železobetonski bunkerji ter cerkev in šola so se kljub temu neradi vdajali udarcem železnih pesti partizanskih topov. Tri dni in tri noči so trajale hude borbe, v katerih so Italijani nastopili s težkim orožjem in tanki. Ko sta se naša topova obrnila proti njim in enega uničila, so se tudi tanki poskrili. V varstvu tankov si je klavrn ostanek nosilca rimske lažikulture iskal pot iz obkoljenega Žužemberka. Toda skozi obroč Cankarjevcov se s tanki in topovi ne da priti, složno tvorijo nepremagljivo falango, ki se vse bolj oži. Le cerkev in šola so kljubujeta, toda tudi tistih nekaj desetih laško-belogardističnih trdoglavcev bo prislo k pameti. Lah je so od vseh strani prihiteli obkoljeni postojanki na pomoč. Z artilerijo so skušali izsiliti odločitev sebi v prid, a en bataljon Cankarjevcov jim je te račune temeljito prekrizal. Z nočnim premikom je prišel črnosrajčnikom za hrbot. Baterije topov so utuhile, namesto sikajočih granat so bili v zraku samo še preplašeni krikri bežečih Lahov, ki so si z »mamma mia« skušali dajati poguma za uspešnejši beg. Okrog 1000 Lahov se je nastavilo prav pred strojnico naših, ki so posegale globoko v fašistične vrste. Vse do Radovhov vasi so hiteli črnosrajčniki, ne meneč se za ranjene in mrtve ter material, ki so ga puščali na svojem begu.

To je bil zadnji večji spopad Cankarjevcov z italijanskimi zločinci. V manjših akcijah, ki so jih ponavljali vse do kapitulacije Italije, so pa prav tako še mnogemu fašistu poplačali vse za njegovo bivanje pri nas. Diverzantske akcije so bile na dnevnem redu. Lokomotiva za lokomotivo se je grmadila ob železniških progah, razbiti mostovi in vozovi so pričeli, da naši borce z neprestanimi akcijami trgajo oblast iz rok nasilja.

(Nadaljevanje na 10. strani)

Borce III. bataljona Cankarjeve brigade na odmoru v Dolenjski vasi pri Čatežu – fotografirani 12. maja 1943 (Slika last majorja LM Franca Simoneča)

kopile razvaline železniških voz in govorile o udarni sili partizanskih enot. Ne samo Italijani, tudi belogardisti so se preplašeni stiskali k svojim gospodarjem, ti pa so jih vse bolj pošljali kot predstrela na najbolj izpostavljenem postojanke. En takšnih fašistično-belogardističnih gnez je bilo Primskovo pri Št. Janžu. Tu se je zbral okrog 100 najbolj zagrizenih belogardistov, ki so se obdali z dobro zgrajenimi bunkeri, pod katerimi so se zasnali v prvih dneh leta 1943. najhrabrejši Cankar-

Množično zborovanje pri Dol. Sušicah v juniju 1944

Cankarjevcji v okolici Dolenjskih Toplic v 1944. letu

jevi borce. Vnela se je trda borba, ki je trajala vso noč. Selo po drugem jurišu se je posrečilo borcev vredti v jedro postojanke preko minskih polj, ki pa niso zavrla poleta hrabrih borcev. Mnogo vojnega materiala in živežja je zamenjalo brigada, po bunkerjih raztresena trupla ubitih fašističnih hlapcev pa so bila mogočen pečat sile Cankarjeve brigade, ki je hitela od znage do zmage. Vsak borec je vedel, da mora zavest, da bo tudi nje prej ali slej zadela usoda Suhorja.

Med najaktivnejšimi postojankami na hrvatski strani je bilo ustaško gnezdo Krašči. Iz njega so ustaši in Italijani z neprstanimi izpadmi razobil nekaj poizkusov hrvatskih enot, da bi dobili stike s slovenskimi partizani.

Cankarjevcji so jih te poizkusne poplačali. V težkem nočnem boju so podili pred sabo preostanek ustašev in Italijanov.

Načrtovanje in izvajanje akcije je bilo uspešno, vendar je bilo vse bolj ožilje obroča hrvatskih partizanov in jih spet pripeljalo cevi Cankarjevcev. Pri tem se je prav posebno odlikoval namestnik komandanta brigade tov. Vandek, ki je zmagal partizansko oružje žrtval svoje življene.

Ni se še poleg strah fašistom po tem porazu, že je bila brigada na novem pohodu. Cilj njene nove akcije je bilo Pleterje v Šentjerneški dolini, kjer je sovražnik zbiral večje sile, da bi si spet pridobil nekoliko poguma. Tri dni so se zaganjali borcev v postojanko, obdano z žičnimi ovirami, minskimi polji

in bunkerji. Več pozivov na predajo so fašisti odklonili. Naši borce so zasedali stavbo za stavo in vse bolj ožili obroč okoli postojanke. Ko je v jutru četrtega dne sovražna moč, ki je prihajala s tanki in topništvom iz Novega mesta, prišla v bližino postojanke, je lahko rešila le še nekaj desetin do smrti preplašenih Lahov in belogardistov, ki so se še držali sredi na pol porušenih stavb.

Italijani so se na vseh koncih pravili na koncentričen napad proti partizanskim edinicam, ki so postajale vse bolj aktivne. Posadke vseh postojank so bile ojačene in so čakale samo na ugoden trenutek, ko bodo lahko udarile po premikajočih se partizanskih edinicah.

Eden glavnih vozov sovražne obrame je bila nedvomno Metlika, v kateri so se stekala pota zločincev vseh vrst. Tu so se sestajali laški črnosrajčniki s svojimi belogardističnimi petolizniki. Ustaški roparji so prihajali sem v goste s svojimi švabskimi gospodarji. Spomladi 1. 1943. so iz Metlike pripravljali večji napad, večja akcija na partizanske edinice Bele krajine. Tu je zbral sovražnik nad 3000 mož pehoty s pripravljenim topništvom in tanki. Da bi preprečil njegov udar, je 3. marca Cankarjeva brigada, skupno s Tomšičevim in XIII. proletarsko brigado napadla Metliko. Boj je trajal vse do zore. Zaradi velike premoči sovražnih sil pa so se morale partizanske enote umakniti. Ta napad je osupnil nasprotnika toliko, da je svoje ofenzivne akcije proti partizanskim edinicam nekajliko zavlekkel medtem pa so se že zbrala v Suhu krajini Cankarjeva, Tomšičeva, Gubčeva in Sercerjeva brigada, ki so se pripravljale na odločilne protiudarje.

Fašistično-italijanska puhloglavost je pričela svojo poslednjo akcijo večjega obsega ravno tam, kjer so jo pričakovali naše edinice, ki so izvedle medtem nekaj uspešnejših napadov na postojanke v Suhu krajini. Razvnele so se dolgorajne borbe, v katerih je sodelovalo okrog 20.000 sovražnih vojakov s tanki in topništvom in aviacijo. Cankarjeva brigada se je strateško umaknila v dolino Krke, ko pa je za njo hotela tudi laška kolona, ki je udarila z bočnih strani po njej. Lah je se v naglici umaknil, na bojišču pa so pustili velike količine orožja, zivil in mrtvev.

Ko odhajajo Vaši fantje in možje na odsluženje vojaškega roka v JLA ali na orožne vaje, jim nikar ne pozabite naročiti tudi »Dolenjskega lista!« Vsak teden jim bo prinašal vse dolenjske novice in zanimivosti – zato jim takoj pripravite to veselje!

Pozdravljamo 10. obletnico ustanovitve prvih štirih slovenskih brigad — praznik slovenskega ljudstva! — Zivele naše brigade, udarna pest narodnoosvobodilne borbe!

**ZDRAVILIŠKO GOSTINSKO PODJETJE
ŠMARJEŠKE TOPLICE**

RAZVOJ PARTIZANSKIH OROŽARSKIH

Kmalu potem ko so se jeseni 1941 pojavile prve stalne partizanske edinice na Dolenjskem, so mi pričeli posiljati v popravilo razne dele pušk, mitraljezov in pištol. Vse to sem delal doma v delavnici. Čeprav prej še ni-

Jože Udovič-Topsi

koli nisem popravljal orožja, sem se temu delu hitro privadil. Doma sem popravljal orožje vse do svojega odhoda v partizane marca 1942.

Ko sem odšel v partizane, sem vzel s seboj nekaj najnajnejšega orodja, tako da odslj eni bi bilo več treba pošiljati v popravilo vsako malenkost v Novo mesto, ki je bilo v tem času strogo kontroliранo. Ko sem prišel na Frato pri Mirni peči, sem našel tam starega znanca Jožeta Slaka-Silva. Tako me je vprašal, če imam s seboj kaj orodja. Ko sem odgovoril, da ga imam in mu ga tudi pokazal, se je zelo razveselil. Tovariš, ki so prišli pred menoj na Frato, so me takoj obkobil in prosili, naj pregledam njihovo orožje. Komisar Silvo jih je komaj odganjal od mene.

Ko sem se malo odpočil in razgledal po svojem novem domu, sva s Silvom napravila načrt, kako bi se lotili popravila orožja. S komandirjem Dušanom Štarom-Duletom sta sklenila, da ostanem na Fratu, ki je bila prehodna točka za tovarisje, ki so prihajali v partizane. Poleg komandirja Duleta in komisarja Silva smo bili na Fratu še štirje partizani, ki smo tvorili osnovo 3. etete. Ostali tovarisi so iz Frata odšli naprej na Toplo reber ter bili razpojeni v prvo in drugo četo.

Drugi dan je prišla na Frato skupina Sentjernejjanov, ki so imeli s seboj precej pokvarjenega orožja. Delo se je začelo in imel sem vedno polne roke. Ceta se je večala, tako da smo se kmalu preselili na Ostri vrh nad Globodom.

Naše edinice so čedalje bolj rastle in v partizane je prišlo vedno eč orožja, ki je bilo često pokvarjeno. Kmalu nisem sam več zmogel vsega dela. Najprej mi je pri delu pomagal Drago Suh-Liko, kasneje pa tovaris Maks, ki je bil tudi ključavčar in se je popravil orožja hitro privadil. Oba sva imela polne roke dela. Popravljala sva kar v gozdu na pogrenjeni šotki.

Ko je bila moja četa na Blatnem klanec, je patrola prinesla iz Mirenke doline mitraljez tipa »Maksim«. Mitraljez je bil razdrž do poslednjega vijaka. Nihče, kolikor nas je bilo v četi, še nikdar ni imel v rokah take vrste mitraljeza. Z Maksom sva imela veliko opravka, preden sva ga sestavila. Ker je bilo naše taborišče v strogi konspiraciji, mitraljeza nismo mogli preizkusiti. Kar s takim, ne da bi ga preizkusili, smo odšli na akcijo. Določeno je bilo, da napademo vlak, ki bo vozil iz Ljubljane proti Novemu mestu. Počakali smo ga blizu Ponikev na Dolenjskem. Ko je vlak pripeljal, je mitraljez odpovedal. Tako je naša akcija propadla. Druga skupina je imela nalogo izvršiti demonstrativni napad na postajo Ponikev in svojo nalogo je dobro opravila.

Zaradi neuspeha pri napadu na vlak smo se razočarani vrnili v taborišče v Blatnem klanec. Tako je zjutraj sva se z Maksom ponovno lotila »Maksima«, toda zopet brez uspeha. Mitraljez, ki je najbrž sodeloval že v prvi svetovni vojni, ni hotel streljati. Nekateri deli so bili že zelo obrabljeni. Po večdnevem trudu smo ugotovili, da v pogojih, v katerih smo trenutno bili, mitraljeza ni mogoče popraviti, zato smo ga ob premiku zakopali. Ko smo v maju 1942 osvobodili Suho krajino, je patrola prinesla mitraljez v Videm pri Dobre-

polju, kjer sem ga spet brezuspešno popravil. Šele v Roških delavnicih se nam je izmenjavo nekaterih delov, ki smo jih izdelali sami, posrečilo »Maksima« spraviti v red.

Ceta se je premaknila k Cirknu nad Mirno. Po nekaj dneh je patrulja prinesla v taborišče dva puškomitrailjeza »Zbrojovka«, ki pa sta bila oba poškodovana. En mitraljez je bil sežgan, drugega pa je uničila eksplozija. Komandir Jože Prijatelj-Sloboden me je poklical in vprašal, če bo mitraljeza mogoče popraviti. Po temeljitem pregledu sem ugotovil, da se bo najbrž iz obeh mitraljezov posrečilo sestaviti enega. Tako sem se lotil dela. Iz starej kosov sem izdelal potrebne manjkajoče dele, prekalil nekaj peres, popravil skrivileno cev — in mitraljez je bil narejen. Prinesel sem ga v taborišče. Moj vodnik Vasja iz Sv. Križa ga je šel takoj preizkusit. Ko je videl, da dobro dela, ga ni hotel več dati iz rok. Tako je mitraljez ostal v tretjem vodu.

Drugi dan smo sli z novim mitraljezom v akcijo. Počakali smo italijansko kolono na cesti od Sv. Križa pred Čatežem. Napad je uspel. Mitraljez je odlično delal. Začeli smo štiri puške, eno pištole in nekaj municije. Veseli smo se vrnili v taborišče in razkazovali zaplenjeni orožje.

V PODSTENICE

Junija 1942 je prišel pome v četo namestnik komandanta V. grupe oddelov ter mi povedal, da bodo na Podstenicah osnovani stalno delavnica za popravilo orožja. Določili so, da gremo. Odšel sem na Podstenice, kamor je po nekaj dneh prišel tudi Avgust Pogačnik-Gustl, ki je bil po poklicu puškar. Lotila sva se organizacije delavnice. Sprva smo bili v njej zaposleni samo trije. Delali smo na Pogačnikovi žagi na Podstenicah. Kmalu je prišel iz raznih edinic še nekaj tovarisjev. Iz Novega mesta pa je prišel Prežej Srečko, ki je pripeljal s seboj precej orodja in celo stružnico na nožni pogon. Oglašil se je tudi moj star znanec Silva, ki je bil imenovan za komisarja delavnice. Ker nam je delavnica na žagi postala premajhna, smo pričeli graditi drugo v gozdu pod Rogom. Baraka je bila kmalu postavljena ter smo se presestili vanjo. V kratkem času je okrog naše zraslo še več barak, v katerih so delali partizani-čevljariji, krojači, mizarji, šivilje itd. Partizanska obrtna dejavnost se je vedno bolj širila. V delavnicah pod Rogom nismo več imeli popravljali, ampak izdevali tudi tudi večno stvari.

Čevljariji so s partizanskimi vojsko izdelovali čevlje iz usnja, ki so ga naše edinice zaplenile okupatorju v Mokronogu. Poleg tekočih popravil so na dan tudi dobili v Soteski pri drugem obisku. Kmalu smo našli v zapuščeni žagi v Novem taboru pri Črmošnjicah motor na sesalni plin. S tovarišem Srečkom sva motor demontirala ter ga prepeljala v našo delavnico. Ker je bil pokvarjen, je bil potreben temeljitev popravila, kar smo opravili sami. Po kakih 14 dneh, ko smo sami izdelali manjkajoče dele, smo motor montirali ob majhnem studenku v bližini delavnice.

Ko je elektrika prvič posvetila v gozdovih temnega Roga, smo se od veselja objemali. To je bila za nas velika zmaga. Elektrika ni pomenila samo lažjega dela, temveč tudi več popravljenega in novega orožja. Ker smo imeli električno razsvetljavo, smo tudi delovni čas lahko podaljšali. Vse stroje

Poškarske delavnice v Starih Zagah - spomlad 1944. Ob strojih stojita pri izdelovanju vžigalkov za nagazne mine Lojze Udovič in Lojze Mirtič, ki pripravljajo dele za montažo novih strojev. - Henrik Cigoj in Pele popravljata električni dinamo za novo centralo

so zaplenjeno okupatorju in njihovim pomagačem ali špekulantom.

Tudi šivilje, ki so izdelovali perilo za naše borce in mizari, zlasti pa tešnari, ki so postavljali barake za delavnice, bolnišnice, za naše vodstvo, skladišča itd., so se dobro izkazali.

Ze na Podstenicah smo v orožarski delavnici začeli izdelovati prve bombe.

Te so bile sprva zelo primitivne vsled pomanjkanja potrebnega materiala, bili pa so zelo učinkoviti. Izdelovali smo ofenzivne in defenzivne bombe. Kmalu smo jih izpopolnili ter jih izdelovali v večjih količinah. Po svoji obliki so bile zelo slične nemškim bombam. Prve so bile narenjene Dakijevemu, bataljonu, kamor pa niso prišle. Več sto komadov jih je bilo že v zaboljih, pripravljenih za odpošiljatev, ko smo ugotovili tehnično napako, ki bi lahko postala nevarna za naše borce. Pri zadnjem preizkušanju je bomba predčasno eksplodirala.

JOŽE UDOVIC:

dirala, kar pa k sreči ni imelo težjih posledic. Partizan Damjan, ki je bomba preizkušal, je bil laže poškodovan v roku in vrat. Vsled tega smo razdrili vse bombe in ugotovili, da je bil vzrok predčasne eksplozije slaba vžigalna vrvica. To pomanjkljivost smo hitro odpravili ter začeli izdelovati bombe v serijah.

Delavnica nam je postala kmalu premajhna, zato so nam postavili novo, veliko enonadstropno barako, ki je bila pol ure oddaljena od ostalih delavnic. Stevilo delavcev je stalno narasalo. Začelo nam je primanjkovati orodja in potrebnega materiala. Nekaj smo ga dobivali iz Novega mesta, toda dobava je bila vsed italijanske kontrole zelo težgvana in počasna. Da pa delo zaradi tega ne bi trpelo, smo se odločili, da gremo orodje iskat na žago v Sotesko. Povezali smo se s strojniki, ki nam je pripravil kar smo potrebovali. Neke noči smo odšli na žago, ki je bila odaljena kakih sto metrov od gradu, v katerem je bila italijanska posadka. Akcija nam je dobro uspela. Dobili smo precej orodja in materiala, vrtalni stroj ter nekaj delov avtogenskega varilnega aparata. Kar nam je pri aparatu manjkalo, smo dobili pri kovaču Sobaru v Dol. Toplicah. Varilni aparat je bil za nas velikega pomena, saj nam je marsikatero delo poenostavil in pospešil. Kisikove jeklenke smo naročili v Novem mestu pri mojem ocetu in mehaniku Ferliu, ki sta jih tudi poslala, vendar do nas niso prišle, kar je preprečila Roška ofenziva.

ELEKTRIKA SREDI ROGA...

Na Dvoru smo dobili še eno stružnico, ki je bila precej velika, tako da je ni bilo mogoče preureediti na nožni ali ročni pogon. Pričeli smo misliti na električni pogon. Ker nismo imeli dovolj električne žice, da bi napeljali elektriko iz Toplic, ni bilo druge poti, kakor da postavimo lastno električno centralo. To v tedanjih pogojih ni bila majhna reč. V bližini in daljni okolici ni bilo nobenega potoka, da bi ga lahko izrabili za pogon dinama, katerega smo tudi dobili v Soteski pri drugem obisku. Kmalu smo našli v zapuščeni žagi v Novem taboru pri Črmošnjicah motor na sesalni plin. S tovarišem Srečkom sva motor demontirala ter ga prepeljala v našo delavnico. Ker je bil pokvarjen, je bil potreben temeljitev popravila, kar smo opravili sami. Po kakih 14 dneh, ko smo sami izdelali manjkajoče dele, smo motor montirali ob majhnem studenku v bližini delavnice.

Ko je elektrika prvič posvetila v gozdovih temnega Roga, smo se od veselja objemali. To je bila za nas velika zmaga. Elektrika ni pomenila samo lažjega dela, temveč tudi več popravljenega in novega orožja. Ker smo imeli električno razsvetljavo, smo tudi delovni čas lahko podaljšali. Vse stroje

naše delavnice smo našli samo vrata, ki so bila pribita na drevo. Na vratah je bilo napisano v italijanskem jeziku: »Italijanski vojaki, kaj iščete na slovenski zemlji?«

Pred umikom sem vzel s seboj najnajnejše orodje, ki sem ga lahko nosil. Skozi obroče smo se srečno prebili, toda ostali smo brez delavnic. Umaknili smo se v neposredno bližino Novega mesta na Boričevo, kjer smo se čutili še najbolj varne.

SPET NA SOTORKO!

Kmalu smo dobili zvezo z eno četo ZDO, kamor sem kmalu odšel. Ostali tovariši so ostali na terenu ali pa se priključili drugim enotam. V odredu sem začel delati po starem načinu. Delavnico mi je spet nadomestovala razgrnjena šotka. Kadar smo se prišli v vas, kjer je bil kovač, sem orožje popravil v kovačnici. Popravil pa ni

 Partizanska delavnica v Starih Zagah — mitralješki oddelki (Jože Udovič in Jože Župan) (slikano spomlad 1945. leta)

sem samo orožja, ampak sem predeloval tudi bombe, ki so jih Italijani metali iz avionov, pa niso eksplodirale. Izdeloval sem mine za miniranje cest, mostov itd.

Pri popravilu in izdelavi orožja smo se znašli v vsakem položaju. Naj nedvedem samo kratki primer, ki nas je rešil iz velike zadregre.

Ob nekem napadu na številčno veliko močnejše Italijane je našemu mitraljezu odpadal mitraljez. Ko mi je to povedel, sem se takoj lotil popravila. V razburjenosti sem izgubil en del izvlačilca nabojov s peresom. Po dolgem iskanju sem našel pero, toda ostalega dela ni bilo nikjer, rezervnega dela pa tudi nismo imeli. Kaj naj našredimo? Mitraljez mi je svetoval, naj manjkajoči del izrezem iz drenovega lesa. To sem res naredil in takoj je preizkusil mitraljez. Delal je brezhibno. Mitraljez se je hitro vrnil na položaj ter začel nažigati po Italijanh, ki so medtem že začeli prodričati. Hitro smo se moralni umakniti. Ker več dni nismo prišli v vas, da bi dobili kovača, da bi izdelali manjkajoči del, sem iz lesa izrezal še nekaj takih delov, če bi se prvi pokvaril. Toda ta je vzdržal. Sele ko smo po več dneh prišli v vas in do kovača, sem leseni del lahko zamenjal z jeklenim.

MED BORCI GUBČEVE BRIGADE

Decembra 1942 sem bil prenešen v Črnovo brigado. Tudi nje bila moja naloga, poleg drugega, skrbeti za to, da je bilo orožje v celoti v redu in pravilno z avtomati. Naiveč regulativi smo imeli z mitraljezom, ki so često zaradi ostre zemljišč zmrznili in niso delali. Tudi to smo kmalu preprečili. Mitraljeze smo mazali z mešanicom olja, petroleja in glicerina in tako je bilo orodje vsak trenutek pripravljeno za borbo. Mitraljez se je hitro vrnil na položaj ter začel nažigati po Italijanh, ki so medtem že začeli prodričati. Hitro smo se moralni umakniti. Ker več dni nismo prišli v vas, da bi dobili kovača, da bi izdelali manjkajoči del, sem iz lesa izrezal še nekaj takih delov, če bi se prvi pokvaril. Toda ta je vzdržal. Sele ko smo po več dneh prišli v vas in do kovača, sem leseni del lahko zamenjal z jeklenim.

Ko smo januarja 1943 v Žumberku na Hrvaškem zaplenili težko »Bredo«, ki so ji manjkovali proizvodne naprave, sem odšel v Sošice, da mitraljez kompletiram. Ker v tamkajšnji delavnici nisem dobil manjkajočih delov, sem se hitro odločil, da jih izdelam sam. Izdelal sem glavo »Bredo«, s proizlinitimi napravami z naprimitivnejšim orodjem, brez vsega stroja. Mitraljez je delal brezhibno. Zaradi potrebe sem ostal še nadalje v delavnici v Sošicah, kamor je prišel tudi tovariš Rafo iz Tomiševe brigade. Imela je bila vredna glavo.

Marca 1943 je tov. Srečko ponovno pričel organizirati orožarsko delavnico za slovenske edinice. Tudi ta delavnica je bila v Žumberku. Jaz pa sem odšel v Liko na tankovski tečaj. Ker je bila večja potreba po strokovnih delavcih, sem ostal v VRT GŠ Hrvatske. V Slovenijo sem se vrnil po kapitulaciji Italije. Med tem časom se je naša orožarska delavnica preselila v gozd pri Organjih selih in nato v Stare žage.

SPET NA ROGU

Ob kapitulaciji Italije je naša vojska, poleg ogromnih količin orožja vseh vrst, zaplenila tudi veliko orodja in strojev. V Starih Zagah smo osnovali centralno delavnico za popravilo orodja. Delavnica je bila nameščena v zapuščeni žagi, ki nam je služila za pogon dinama. Imeli smo moderno stružnico, vrtalni stroj skobelni in brusilni stroj. Delali smo s polno paro noč in dan. Naša vojska je bila vsak dan večja. Italijani so pri svojem umiku onesposobili veliko število orožja, ki ga je bilo treba čimprej popraviti. Pri manjševalo je zlasti merilnih naprav za bacače, mitraljeze in topove. Toda to za nas ni bil nepremagljiv problem. Začeli smo jih izdelovati sami po lastnih izkušnjah. Izdelovali smo tudi kopita za vse vrste pušk, mitraljeze in brusilne. Naš delokrog se je iz dneva v dan širil. Sredi največjega dela nas je zatolila nemška ofenziva oktoberja 1943.

Ker so bili Nemci že v naši neposredni bližini, smo hitro popravili najnajnejše orodje in stroje, zaminirali delavnico ter porušili most v Novem taboru pri Črmošnjicah. Ta most je

napredovanje sovražnikovih motoriziranih kolon precej zadržal. Umaknili smo se v gozdove med Blaževecem in Sečom, kjer smo tudi prestali vso ofenzivo.

Ko so Nemci prišli do naše delavnice, so takoj začeli vlačiti iz nje vse, kar mi nismo utegnili poskrbiti. Pri tem so nalet

DELAVNIC NA DOLENJSKEM

mehanična in radio delavnica, znana pod imenom GGD, ki pa se je kasneje preselila pod Črmošnjice, telefonska delavnica itd.

V tej dolini je bila tudi znana goština »Pri Mrvarci«, kjer si vedno dobil kakega tovariša, s katerim se nista videla tudi po več let.

DELO V REORGANIZIRANIH DELAVNICAH

V težnji po stalnem širjenju smo spomladis in poleti 1944 izvršili postopno reorganizacijo delavnic. Delavnica, kjer se je prvotno delalo vse, od popravila raznih predmetov za potrebe civilnega prebivalstva in edinic v zaledju do popravila vsakovrstnega orožja, predelave bomb in izdelave nagaznih min, se je razdelila na oddelke.

Tako smo imeli v jeseni 1944 v dveh podzemnih in osmih javnih delavnicih, kjer je delalo 46 tovarišev, nameščene naslednje oddelke:

1. Puškarski oddelek, kjer so popravljali vse vrste pušk, brzostrelk in pištol.

2. Mitrailjezni oddelek, ki je skrbel za popravila vseh vrst mitraljezov. Naša vojska je bila tako rekoč oborožena z orožjem iz vsega sveta: z jugoslovanskim, nemškim, italijanskim, francoskim, grškim, angleškim, ameriškim in ruskim. Orožje je bilo pridobljeno predvsem v stalnih borbah s sovražnikom, delno pa tudi iz pomoči zavezničkov. Vse orožje, ki smo ga dobili od zavezničkov, je moralo iti skozi naše delavnice, ker je bilo v glavnem vse pokvarjeno. Zaradi tako različnega orožja so se naši fantje v mitraljeznem oddelku morali zelo potruditi, da so dobra spoznali delovanje vsakega posameznega mitraljeza ter s preprostim orodjem odpravljali napake.

3. Topovski oddelek je skrbel za popravila topov in minometalcev. To orožje je bilo v glavnem italijanskega izvora. Popravljali pa smo tudi nemške topove, ki jih je naša vojska zaplenila sovražniku. Ta pa je svoje orožje onesposobil, če je le mogel. Kasneje so tu popravljali tudi ameriške topove.

4. V dveh strojnih oddelkih so izdelovali razne predmete za potrebe ostalih oddelkov, kakor tudi za potrebe drugih delavnic, partizanskih ustanov itd.

5. Finomehanična delavnica je izdelovala razne merilne naprave za protitankovske topove, minometalce, protiavionske mitraljeze, razne vžigalnike, tempirne vžigalnike za mine itd.

6. V kovački delavnici so izdelovali razne odkovke potrebne za orožje, okovje za vojaško opremo itd.

7. Mizarski oddelek je izdeloval predvsem kopita za razne vrste pušk, mitraljezov, brzostrelk in pištol ter opremo za ostale oddelke.

8. V oddelku za mine so izdelovali nabojevne okvirje za brzostrelke, mitraljeze in pištole. Poleg tega so popravljali kmetijske stroje in orodje ter razne predmete za naše civilno prebivalstvo in druge vojaške enote.

10. Pogonski oddelek je skrbel za nemoten obrat vseh električnih central, ki so poganjale stroje in dajale razsvetljavo.

Oprema z orodjem in stroji je bila za takratne razmere odlična. V jeseni 1944 je bilo v stalnem obratu 5 stržnic, 3 vrtalni stroji, 3 smirkovi brusi, 1 skobeljni stroj, 1 stiskalnica ter več manjših strojev in aparatorje, ki so v glavnem bili proizvod naših delavnic. Ker nismo imeli primeže, smo si pomagali z aluminijastimi deli sestreljenih letal. Primeže so odilili v livarni Črnomelj, izdelali pa so jih v Starih žagah. Za vsako orodje, ki nam je primanjkovalo, je iznajdiliva partizanska glava naša nadomestilo. Najhujše preglavice nam je delalo pomanjkanje avtogenskega varilnega aparata. Toda spet smo si znali pomagati. Zelezo smo varili ali trdo cinkili v kovačkem ognju. V Črnomelju pa so si sami izdelali električni varilni aparat. Ker niso imeli potrebnih elektrod, so si sprva pomagali z navadno žico brez obloge, kasneje pa se je varilcu posrečilo izdelati elektrode, skoraj enakovredne pravim. Za oblogo so imeli karbidno apno in še nekatere kemične snovi, ki so nam bile na razpolago.

Razen orožarske delavnice v Starih žagah so bile v letu 1944 organizirane po celotnem ozemlju tudi druge orožarske delavnice, ki so imele namen

pogostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

RAZVOJ OSTALIH DELAVNIC

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjša popravila so skrbeli brigadni orožarji, ki so najnajnejše orodje nosili kar s seboj, tako da ni bilo treba za vsako malenkost nositi orožja v stalno orožarsko delavnico.

Razen orožarskih, pa so se 1944 na osvobojenem ozemlju zelo razmahnile tudi druge delavnice. Ta razvoj je bil nagnel zlasti v Beli krajini. Te delavnice niso delale samo za našo vojsko, temveč tudi za civilno prebivalstvo.

V Beli krajini so bile mehanične, ortopediske, ključavničarske, kovačke, usnjarske, mizarske delavnice, pletiljska delavnica, milarna itd.

Od delorožarske delavnice v Starih žagah priča mesečno poročilo za avgust 1944.

V tem mesecu je bilo generalno popravljeno:

86 lahkih in težkih mitraljezov vseh vrst, 124 puški različnih znakov, 19 raz-

gostih vpadow sovražnika ni imela stalnega mesta in se je moralna stalno premikati. Zaradi tega svoje dejavnosti ni mogla razviti kot bi jo lahko, če bi bila na stalnem mestu. Toda navztemu je bila ta delavnica neprecenljive vrednosti za naše edinice, ker jim ni bilo treba pošljati orožja v popravilo iz Primorskem v oddaljene stare žage ali v Črnomelj.

Za manjš

U BORBACH SE JE KALILO BRATSTVO NAŠIH NARODOV

Obiskal sem majorja Šimeta Kapova, borca iz leta 1941, vedno nasmejanega, dobrodružnega Dalmatinca. S XIII. hrvatsko proletarsko brigado je prehodil kraje neštetih bitk te s slavo ovančane brigade »Rade Končarja«. Vse važejoče vasi in zaselke Zumberka, Gorjancev in Dolenjske, kjer se je boril med vojno, še danes dobro pozna. S spominom ni nikdar v zadregi; imena tovarišev, komandantov, komisarjev in političnih terenskih delavcev mu vrejo sproti v pripovedovanju.

»Kdaj smo se prvkrat srečali s Slovenci, vprašuješ?« Šime pomisli za hip, nato pa odide v sobo in se vrne z drobnim, rjavim zvežičem. Ohranje ne ima spomine od leta 1942 dalje, v nekaj vrstah opisane pohode, bitke in padle tovariše. Malo polista, nato pa mi pove brez zvezka:

France Mihelič: V NAPAD!

»V februarju 1942 smo ustanovili naš I. proletarski bataljon Hrvatske, v katerega so prišli stari borce iz leta 1941: liški pastirji, dalmatinski ribiči, zagrebški udarci — med njimi je bilo tudi nekaj Slovencev in celo en Francez —, pa stari bosanski in srbski protostolci udarnih bataljonov. To je bila osnova trinajste proletarske brigade, Rade Končarja«.

Glavni štab Hrvatske nas je poleti 1942 poslal v Gorski Kotar, da smo razplameli ljudsko vstajo. Med Gerovim in Crnim lugom smo na Lujizini cesti pri Mrzlih vodicah pripravili skupno s I. in II. Udarnim Primorsko-Goranskim bataljonom zasedo, ker smo pričakovali transport Italijanov. 2. avgusta smo udarili po njih — začiali smo jim 36 avtobusov, v katerih so plivali Slovenci v internaciji in taborišča. Le malo fašistov je uslo. Nad 400 starčkov, žena in otroki smo nato spremili vse do Kočevja, kjer smo se srečevali s slovenskimi partizani. O njih smo seveda že prej veliko slišali, operativnih slovenskih enot pa do takrat še nismo videli.

Stalno imamo na zalogì

šamotne visoke in krušne peči, štedilnike, šamotno opeko, dekorativno keramiko itd.

Sprejemamo

naročila za vsa pečarska dela

Znatno znižane cene! Kvalitetna izdelava. — Za naročila se priporoča

KERAMIKA

tovarna šamotnih peči
NOVO MESTO

ženske, je odgovoril, da to mora biti in da ne more preprečiti. Tako so »kukirke« še naprej prihajale.

Prihajalo pa je čedalje več tudi belih, tako da jih je bilo 250 do 300 v dveh četah. Komandanti so bili Svarun, potem Bauš in nazadnje Sekolec (ta je bi lod vseh najspodobnejši, komandirja pa Balant in Kara).

Neprehenoma smo se pritoževali in prepirali z njimi, kajti obnašali so se, kakor da je samostan njihov, rabili so samostanska drva, seno in drugo, hrkati pa govorili, da komunizem zatira privatno lastnino in se je zato treba boriti proti njemu na življenje in smrt...

Kdo so pravzaprav bili ti beli? Bili so zmes najrazličnejših elementov: od zagrizenih klerikalcev in liberalcev do kolovov. Niso imeli nikakrsne idejne povezanosti, bili so brez vsakega reda in discipline. Mnogi so bili nezadovoljni s svojimi komandanti in ker so pravzaprav bili protostolci, jim komandanti niso mogli do živega. Ugovarjali so komandantom, jim često odkrili pokorščino, pretili, da bodo šli, in celo, da bodo svoje starešine pobili.

Ob nedeljah so navadno imeli na samostanskem dvorišču mašo in pridigo. V samostanu je stanoval duhovnik Koplenik iz Orehovice; prior ga nikoli ni videl, niti se mu je on kdaj prišel predstaviti. Bil je bila politična. V Brezovici je pa bil vojaški duhovnik Šinkar; ta je zmerom nosil puško, revolver in ročne granate krog pasu. Ker je včasih prišel v Pleterje, ga je prior vprašal, kako da sme biti duhovnik tako oborožen. Šinkar je odgovoril, da je to zaradi samoobrambe in da so jo Rimu dovolili. Prior je rekel, da je

to čisto izključeno, ker je očitno proti cerkvenemu pravu.

Partizani zdaj seveda niso mogli prihajati v Pleterje. Zato smo imeli v samostanu podivljano belo gardo. Večkrat smo šli v Drč k admiralu, da tam kaj zvemo o partizanih in njihovem gibljaju. Partizani so redno prihajali v Drč, podnevi in ponoči. Tako smo zvedeli, da so tukaj in kako se jim godi.

Ta čas so začeli šušljati, da je major Novak v Pleterjih; kako se je to razvedelo, ne vemo. Za belo gardo to ni bilo dobro, kajti zdi se, da Italijani Novaku niso zaupali. Nekega dne je preh sledu zginil, kam, nismo mogli zvesteti.

Komandantom bele garde v Pleterjih ni bilo prav, da smo hodili iz samostana in seveda pripovedovali, kaj govoriti in kako se obnaša, zato so izdal naslednji ukaz:

Predstojništvo Kartuzije Pleterje. »Legija smrti«, 1. in 2. četa.

12. I. 43.

Ker smo zvedeli, da se o nas in naših utrdbah v okolici samostana pa tudi drugod veliko preveč govorim, zahtevamo, da preide vsak g. pater, brat in delavec, predno odide iz samostanskega obzidja, k nam po doljenje, da sme samostan zapustiti. Vsak nam mora povedati, kam gre, po kaj in za koliko časa.

Podpisala sta: Kara, komandir 1. čete, in Balant, komandir 2. čete.

Za ukaz smo se malo zmenili, odhajali smo iz samostana kakor prej, belim pa sporočili, da je praktično nemogoče izpolnjevati ta ukaz.

Ko je major Novak izginil, je že nekaj časa prišel italijanski poročnik z dvema vojakoma in se naselil v

odreda? V borchih tega odreda je bilo toliko volje in požrtvovalnosti, da smo jih vzljubili v hipu...

Kmalu nato se je začela italijanska ofenziva. S slovenskimi partizani smo imeli čedalje trdnejše stike. Skupaj smo likvidirali postojanke fašistov in domačin izdajalcev na Suhorju, napadli smo belogradiste v Pleterju, razbili italijansko ofenzivo na Hrvatskem, bili pri Loviču, Krašičih, Sv. Ani itd. S Tomšičevom, Cankarjevo in Gubčevom brigado smo se borili v Suhih krajini, likvidirali vrsto postojank kot n. pr. Škocjan, Mirno, Mokronog, Ajdovec, Metliko in še in še.

V teh borbach se je kovalo bratstvo in enotnost naših narodov. V teh skupnih, krvavih bojih, kjer je neštetokrat kri res v potokih tekla z bojišč, smo se spoznali, doživljali in ustvarjali neločljivo tovarištvo. Vidiš, tega ne podre nobena sila več na svetu! Spominjam se bitk in nepozabnih prizorov požrtovanja za tovariša, ki ga prej nikoli v življenju in morda kasneje nikdar več nisi videl — a borila sta se za isti veliki cilj: on je dal vse zate, ti vse zanj. Prav ti skupni naporji in v krvi skovano tovarištvo pa nam je prineslo zmago! -k

Mlinar Janez:

Večeri se Nad Gorjanci visi žareča sončna oblaka in čudovito barva oblake. V Metliku je vse živo.

»Cankarji so tu, si šepetajo dekleta. Bogne, sami krásni fantje! Po trgu se sprejava mladina. V gostilni igrajo harmonikarji in vsak porabi to priliko, da se malo zavrti. Cankarji niso vsak dan v Metliku! Na drugem koncu mesta se razlega partizanska pesem, pomagajo tudi dekleta.

Joža sedi v majhni sobi in posluša. Sam je. Pred njim leži kup popisanih listov. V kotu je prislonjena brzostrelka. Joža premisljuje. Zakaj je danes tako čuden? Ni bolan, toda pisati vendar ne more, čeprav mu je pisane bilo vedno v največje razvedrilo. In vendar čuti, da bi moral zapisati še toliko stvari, da bi ostala vsaka borba partizanov ljudstvu v trajen spomin. Oh, Stampetov most, Trebnje in še mnogo drugega, kar je pesnik Joža sam doživel, bi rad vrgel na papir.

Nemirno prelaga list za listom. Spomin na Gorenjsko. Kje daleč gori po Dolomitih je pisal te stvari. Med nemškimi ofenzivami, v dežju in mraku, v vsaki prosti minutu je prijet za svinčnik in pisal. Potem je v Cankarjevi brigadi, kljub temu, da je prejel delo komisara, vendar posvetil vsak trenutek svojim spominom.

Borci pred hišo pojo.

»Ah, danes nisem razpoložen, moram se razvedriti«, zamrmra Joža sam pri sebi in že je zunaj med svojimi fanti. Rad ima te korenjake in oni mu zaupajo ter gredo v borbo in kamor koli. Saj jim je kakor oče.

»No, fantje, sedaj pa še eno dvignimo. Tisto, Počiva jezeru v tihot. In že zadon iz tridesetih grl pesem, da se razlega, po Metliku in jo še gori v Suhorju morda slišijo. Joža pojde s fanti, ves se razviji v pesmi, da pozabi na vse skribi, ki so ga malo prej težile.

*

Pokret. Temna noč zagrinja Vinico, ko krene Cankarjeva brigada skozi njo. Bataljoni se nemo vijejo preko Kolpe do Vukove gorice. Klusov Joža gre molče pred svojimi fanti in premisljuje o akciji. Ve, da bodo napadli Bosiljevo, saj jim je komandant Ciril že vnaprej dal navodila. Joža je vselej z navdušenjem šel v borbo, saj je imel še s tem

mostanu v prostorih, kjer je prej stanoval major Novak. Predstavljal se je priorju in v razgovoru dejal, da je prišel zaradi kontrole nad belo gardo. Torej niti sami Italijani niso zaupali belim! In vendar so beli še dalje hoteli služiti Italijanom, namesto da bi jim bili obrnili hrbet in se združili s partizansko vojsko proti okupatorju.

Belogradisti so večkrat patruljirali po okolicu; najraje so šli k admiralu Vučerju in vedno znova preiskovali njegovo stanovanje, iščo skrite partizane, zlasti Jura Levčinka. Nekatere dneve so se že zgodil zjutraj razšli vse povsod, tako da jih je le malo ostalo v samostanu. Toda nikoli nismo slišali, da bi bili podvzeli in speljali kako večjo akcijo kakor partizani, ki so prekopavali ceste, podirali mostove, razdržali proge, uničevali telefonske in telegrafne žice, plenili vlake in podobno.

Kdaj pa kdaj je prišel nadzirat belo gardo podpolkovnik Ubaldi. Nekoč smo mu potovili, da so nam beli na glavnem dvorišču posekali veje naših eksotičnih dreves z izgovorom, da ne bi partizani splezali na drevesa in streljali naravnost v sobe belih komandirjev. To dejanevje belih je Ubaldi popolnoma odobral. Saj ni čudno, ko vemo, kako so Lahi bili partizan.

Nekoč je prior bil v Kostanjevici pri karabinjerjih (takrat jih ni bilo v Sentjerneju) zaradi neke prepustnice za v Ljubljano. Spraševali so ga, če partizani prihajajo v Pleterje, če jih je veliko, če so tudi na cesti med Kostanjevico in Sentjernejem. Razgovor je očitno pokazal, kako se bojijo partizanov in kako so se bili zaradi tega v Kostanjevici močno utrdili.

Iz lekarne v Kostanjevici smo dobili

ROŠKA BALADA

Sla je nekoč kraj mrtvih koč, zavita v črn pled, skoz majski čas v samoten láz, ki ga je kril še led, iskat sinu, ki ga domu bilo ni že troje let.

Kot mračen góst skoz mračen gozd, ki skripa vanj se Rog, je šla takrat sinu iskat, ki mu je rekel bog, naj gre v vihar za sveto staro o ta črni, strašni Rog.

In glej, tako je tja v goro, dokler ni pal večer, šla težkih nog, zroc naokrog skoz mladih vej nemir, da bi našla, ki ljubi ga, a našla ga ni nikjer.

In ko že noč je spojo moč lila iz daljnih zvezd, s culo v rokah na mokri mah je sedla tja pod brest, ki ji v uho je skoz temo šumel veselo vest:

Zavij se v pled in sanjam spet v cvečočo majsko noč. Tvoj sin je živ, še včeraj bil je tu, zdrav ko nekoč. Zato v svoji pled zavij se spet in sanjam. Lahko noč!

Le ped v zemljo sezi z roko, da mu zapreš oči, saj ga bole, ko v prst strme vse dneve in noči, ki je tak rād gledal pomlad, pomlad, ki zdaj cveti.

Matej Bor

KLUSOV JOŽA

veliko plačilo, da je mogel pozneje o njej pisati. Ampak danes mu nekaj ni prav. Morda je res bolan... *

Jutro. Četa se tesno stiska k zidu. Granate živijočajo nad glavami. Pa so predolge in udarajo za položajem. Za šiviganje krogel in reglanje mitraljezov se nične več ne meni. Vsem se zdi samo še kakor nekakšna nujna muzika.

»Če bi te ne bilo, bi bilo pač dolgčas!« se smejijo Jožo v gleda na specialno. »Samoa, da pride do tiste prve hiše od kozolca, pa smo dobrki, pripoveduje četnemu komandirju.

Borci budno pazijo, da bi ustaši slučajno ne naredili kje izpada. Joža pa vzame beležko in si na kratko zapiše dogodek tega dne. Nato se obrne v komandirju:

»Boš videl, o tej borbi bom napisal še zanimivo zgodbico.«

»Dobro Jožo, sedaj mi pa kompas naravnaj, ko se jaz ne razumem nanj!« *

Dopoldne je poteklo brez večjih sprememb. Toda kmalu po četrti uri popoldne so začele čete z vseh strani stiskati postojanko. Ustaši in Nemci so begali med gorečimi hišami.

Tudi Jožetov bataljon je zdrvel v napad. Z močnim strojnčnim ognjem

so brez žrtev prodri do prve hiše, a komisar Joža je hotel kár naprej.

»Nevarno je šes, ga je svaril komandir.«

Z brzostrelku v roki je Joža nekaj čakal za vogalom, nato pa je plakil kar naprej: »Cankarji, hura, juriš!«

Mahoma mu je glas zamrl. Zakrilil je z rokami, se krčevita sključil in padel. Fantje so skočili k njemu. Težko je dihal, zadet v trebuhi je grozno trpel. Takoj so ga odnesli v ambulanco, toda na poti v bolnišnico je umrl.

Borba je bila kmalu končana. Veselje je zarelco z lic junakov, a Jožetov bataljon je mrko stal, ko mu je komandant sporočil:

»Vaš komisar, Klusov Joža je mrtve. Njegovu oporoča vam je: Bodite hrabri partizani do konca, delajte za svobodo s puško in pereso!«

Glave so se sklonile. V očeh trdih borcev so zaigrale solze. Izgubili so tovariša, ki so ga ljubili kakor očeta, izgubili so svojega slavčka.

Tedaj je tihou zaščetnil vodnik: »Če bi Slovenci vedeli, kaj so danes izgubili, bi se solzilo marsikatero oko. Zato tovariši, pozdravimo vse preško. Slava Klusovemu Jožu!«

»Slava, slava, slava!« je trdo odgovorilo trideset suhih grl.

Poberite denar, ki vam ga nudi narava

TRGOVSK

Partizanske družine so bile velika opora narodnoosvobodilnega gibanja

Pri opisovanju spominov na veliko dobo v naši zgodovini, na dobo narodnoosvobodilne borbe, čestokrat pozabljamo na številne partizanske družine in partizanske mamice, na vse tiste zaupnike, na katere smo se vsati čas in ob vsaki priliki z vso zaupnostjo obrnili in ki so bili živa vez med ljudmi v okupatorjevih postojankah in oboroženo borbo partizanskih edinic. Te družine in posamezniki so bili tarča okupatorja in njegovih domačih hlapcev, bili so v neprestani nevarnosti za svoje imetje in življenje, mnogi so žrtvovali za skupno stvar oboje. Okupatorjeva zloglasna taborišča in ječe so bile polne zaupnikov narodnoosvobodilnega gibanja, iz njih vrst je okupator jemal talce in jih pobijal kot živino v svoji onemogli besnosti. Takih družin in zaupnikov ter partizanskih mamic je bilo povsod širom naše domovine, največ pa tam, kjer so se večkrat zadrževali partizanske edinice. V neprestani nevarnosti za svoje imetje in življenje so žrtvovali za gibanje vse, vsako stvar so delili z borce in aktivisti, tudi zadnji krompir. Lahko bi jih imenovali skromne, toda toliko bolj zasluzne heroje narodnoosvobodilne borbe.

V Beli krajini, zibelki partizanstva, je bilo takih družin in partizanskih mamic še prav posebno veliko. V vsaki vasi je bil nekdo, na katerega so se borce kurirji in aktivisti najprej obrnili in kjer so dobili tako obvestila kot varjen kotiček za odpočitek in kaj toplega za pod zob, skratka vse, kar je premočla takrat izmučena domovina za svoje borce. Ti močni stebri narodnoosvobodilnega gibanja so danes še prav taki, čeprav so dostikrat preveč pozabljeni in, prepričeni svojim lastnim težavam, ki izvirajo prav iz sodelovanja v NO. Mnogi so ostali skromni, niso se rinnili v ospredje, kot marsikateri, ki je takrat stal ob strani ali bil celo nasprotnik. Pozabljeni od tistih, ki jih ne bi smeli nikdar pozabiti, so nekateri postali zaprti sami vase, postalci so tudi politično mlačni vsaj na videz, v resnici pa so isti, kot so bili. V pogovoru z njimi občutiš to. Kako radi obujajo spomine na prestano gorje, na številne dogode, na borce, kurirje in aktiviste, iz razgovora z njimi spoznaš, kako budno spremlijajo naš povojni gospodarski razvoj, kako kritično znajo presejati vse dogodke v svetu itd.

Pepco Vršajevemu pozna prav gotovo vsak borce, aktivist in kurir, ki ga je kdaj pot zanesla čez to nikdar okupirano partizansko republiko, ki ima častno mesto v zgodovini NOB. Poslušajmo, kaj pripoveduje Pepco navzlič svoji skromnosti iz tistih številnih spominov, spominov na prestano trpljenje, na napore, na ljudi in velike zmage.

»Z možem čevljarijem in štirimi otroci sva živila na Maverlinu sredi

literaturo, katero sem jaz razpečala, skupaj s pomočnikom Rudijem pa sta držala zvezko s prvo oboroženo edinico, preko nas so šli v partizane prvi komunisti iz Bele krajine. Sin Rajko in Rudi Jerman sta imela nalogo, da sta vsakega, ki se je zglašil pri nas, odpeljala v taborišče prvih partizanov. To je bilo leta 1941. Ponocni so prihajali k nam v hišo prvi partizani; od njih se spominjam narodnega heroja Starije in njegovega brata, Stanka Cuznarija-Jureta, Milana Simca, Franca Koširja in drugih. Kočevarji so nas ovajali Italijanom in še celo sami so hodili k nam preiskavati. Končno jih je v jeseni 1941 le odneslo in takrat smo si oddahnili, ker se nam vsaj ni bilo treba biti sovražno razpoloženih sosedov.«

Leto 1942 nas je našlo v pripravah za množični upor. Prihajali so vedno novi borce, snovala se je belokrajska četa, katere komandir je bil neki Feliks. Med prvimi je odšel v partizane iz Maverlini tudi moj sin Rajko, star še ne 16 let. Ob prvem vdoru Italijanov na Maverlin so ti požgali domačijo, mi pa smo pobegnili v lozo. Kako smo živelj v gozdu s tremi malimi otroci, od katerih je bil najmlajši star konaj leta, si lahko mislite. Ob vsakih hajkih sem bežala daleč v kočevske vasi in hribe. V naročju sem nesla sinčka in kanglico z mlekom, za krilo pa se me je držala sedemletna hčerka...«

Bilo je 5. avgusta 1942. Manjša partizanska enota je šla v zasedo proti

krat na dan jedli nezabeljen krompir, samo da bo mir. Seveda danes s tem nismo več zadovoljni in hočemo več, kot je mogoče. Smatram, da mora biti največja naloga nas vseh, da se z vsemi silami borimo za mir v svetu. Za to nalogo nam ne sme biti noben napor preveč. Samo vojne si nikdar več ne želim, pa čeprav bi bilo treba še tako zategniti pas.«

Tako je povedala Pepca Vršajevemu na Stražnjem vrhu, tako bi povedale številne materje in žene po vsej naši domovini. Zato je prav, da se ob teh velikih zgodovinskih dneh, ko praznemo deseto obletnico ustanovitve štirih slovenskih partizanskih brigad, spomnimo tudi vseh tistih družin in posameznikov, ki so nam tako zvesto in požrtvovalno pomagali. Naša svoboda je v veliki meri tudi sad teh, večkrat tako skritih in nesebično skromnih pomočnikov, zlasti nepozabnih partizanskih mamic. R.

France Mihelič: POGORIŠE

Stražnjemu vrhu, ker so Italijani silili Crnomelj. Sin Rajko in še eden sta šla v izvidnico v Dobličko goro. Jaz sem bila z otroci na Toplem vrhu. Naenkrat zasiljimo strele v smeri Dobličke gore. Zla slutnja mi je stisnila srce in ne brez povoda: moj najstarejši je padel, zadev na fašistične krogle...«

Ko so partizani pregnali Italijane in belčke iz tega območja, smo se vrnili v vas in se nastanili v kočevski hiši. Neke noči so Italijani pod vodstvom domaćinov - belogardistov nadomama vdrli v vas in obkolili vse hiše. Krog je bil pokalo, da je bilo groza. Misili smo, da je zdaj po nas. Mož je pobegnil na pol oblečen nekam proti gozdu, jaz pa sem se z otroki skrila v kakih 50 metrov oddaljen, gosto obraščen jarek. Se danes se čudim, kako da vsaj na pol prebujeni otroci niso jokali, ampak so taho želi z menoj vred v grmovju, kakor da so vedeli, da gre za moje in njihovo življenje. In takih trenutkov je bilo veliko.

Hudo je bilo, hudo, pa smo vse prestali. Kolikokrat smo bili lačni, pa smo še tisto malo, kar smo imeli, delili s partizani, vendar smo bili zadovoljni, samo da ni bilo treba bežati izpod strehe v mrzli gozd z malimi otroci. Poleg številnih hajk smo prestali prenekatiro Italijansko topovsko obstreljevanje, no, pa tega se nismo preveč bali, saj Italijani so streljali od samega strahu. Potem je prišla italijanska kapitulacija. Se veliko več je bilo partizanov, še več je bilo napad na naporov. Maverlin s svojo okolico je bil sedež neštetnih vojaških in političnih postojank. Takrat smo se spoznali z vsem vodilnimi ljudmi in članji CK KPS. Kolikokrat smo med vojno zatrjevali, da bomo zadovoljni, če bomo samo en-

Metliki pri Jožetu Kremescu kot čepljarski pomočnik in sem stanoval zunaj bloka, sem z nekaterimi tovariši prenašal razni material za partizane. Material je bil nabran z raznimi akcijami, prejemal pa sem ga tudi od Toneta Zuglja, ki je bil takrat pomočnik pri Kremescu, od Urha in še nekaterih drugih. Obleko, hrano, cigarete in drugo sem večkrat prenašal skupaj z Jožetom Kontom, ki je bil takrat precej aktiven. Vse to sva nosila na Grabovec in Srvžake. Ob neki priliki sva šla k Antonu Sturm, trgovcu v Metliki, da bi tudi on prispeval za partizane z oblačili ali kakšnim drugim materialom. Odgovoril name je, da se v take stvari ne spušča, da ne bo dal ničesar, ker ti ljudje za njega nič ne pomenijo in da k njemu ni treba več hoditi, ker je revez in da je komaj začel s trgovino. Dal name ničesar.

Zaradi tega dela sem okupatorju kmalu postal sumljiv, tako da nisem več varno hodil preko bloka, ker sem se bal, da me ne bi preiskovali. Po zaslugu raznih Italijanskih podrepnikov so me na cesti vedno ustavljali, zato sem sklenil, da odidem v partizane. Čakal sem še nekatera tovariša, s katerimi smo se zmenili, da gremo skupaj, vendar pa sem jaz odšel prej zaradi naslednjih razlogov:

Ko so ustanovili belo gardo, se je ta nekaj časa zadrževala tudi v Metliki. Po napadu na Suhor in uničenju te belogardistične postojanke so odšli in jih ni bilo več v metliškem sektorju. Okrog noge leta 1942/43 pa je prišel v Metliko kot vohun bele garde Lojze Babič, ki je nekako poleti 1942 deserteriral od partizanov in odšel v zloglasni Štajerski bataljon pod Gorjanci. Večkrat je prišel na Hrib v Metliki, zlasti ob večernih je zasedoval ljudi. Nekaj dni za tem, 9. januarja 1943, je prišlo zvečer več domačih fantov-partizanov, med njimi Tonček Vergot, Tone Ivec, Tinko Ružič in drugi. Z njimi smo šli v Slammno vas, kjer je imela Belokranjska četa miting. Tam so bili še Tone Horvat, Zlata Skof, Zofka Rus in drugi iz Metlike. V Slammni vasi je bilo zelo veselo in živahno. Na mitingu je govoril Jože Slanc v hiši, kjer je bilo polno ljudi. Tudi zunaj jih je bilo precej, ker notri ni bilo za vse prostora. Po mitingu smo zapeli, zaigrala je godba in plesali smo pozno v noč. Okrog 1. ure ponochi smo se vrnili, z nami pa je šlo tudi nekaj partizan-domaćih fantov.

Prispeli smo na Srvžake. Pri Nemščevih so nam povedali, da so prišli zvečer po našem odhodu v Metliko belogardisti, ob koder so prišli naravnost k njim in odpeljali očeta Janeza ter obe starejši hčerkki. Doma so pustili samo mater in hčerkko Vido. Očeta so blizu hiše v grmovju zaklali in tu so ga naslednji dan našli vačani. Ker so iskali na Srvžakih še nekatera druge, ki so bili z nami, sem takoj odšel domov. Z menoj je šel tudi Tone Ivec in še dva druga partizana. Doma sem se

TALEC — osnutek za spomenik NOB v Novem mestu. Avtor: akad. kipar Jakob Savinšek

KAKO SEM ODŠEL V PARTIZANE

Ko je odšlo že več fantov iz Metlike spomladi in poleti 1942 v partizane, sem bil vključen v delo za narodnoosvobodilno gibanje. Pozneje sem hodil tudi na mladinske sestanke, ki so bili na Svržakih. V jeseni 1942 sem bil sprejet v SKOJ. Ker sem bil zaposlen v

samo preoblekel in odšel z njimi v partizane. Isto noč sta odšli tudi Vida Nešman in Ljubica Vukšinič.

Nekaj dni sem bil v Vzhodnodolenjskem odredu, potem pa sem šel v Cankarjevo brigado v 1. četo III. bataljona. Komandir čete je bil tedaj Franc Kočevar - Cyril. Komandan bataljona je bil Ilija Badovinac — narodni heroj, komandan brigade Dragan Jevtić, komesar pa Jože Borštar. V Cankarjevi brigadi sem sodeloval v raznih borbah z Italijani in belogardisti. Večje akcije in borbe pa smo imeli ob začetku četrte ofenzive, kjer smo skupno z Gubčevom in hrvaškimi brigadami vodili ostro borbo z Italijani. V teh borbah okrog Prekrižja, Sošic in proti Kraščičam je padlo mnogo Italijanov, mi pa smo dobili precej vojaške opreme.

Po razbitju teh italijanskih edinic smo nadaljevali ofenzivne akcije na razne postojanke okrog Karlovca, Jaska, Samobora in drugod. Pri Draganičih smo zajeli mnogo domobrancev in dobili precej orožja. V teh borbah je padlo in bilo ranjenih tudi precej naših borcov. Tedaj je padel tudi namestnik komandanta Cankarjeve brigade »Nandedek«, ranjen pa je bil Drago Jerman, ki je sedaj polkovnik JLA in poslanec Ljudske skupščine LRS.

Po teh borbah smo odšli na slovensko ozemlje in napadli belogardistično postojanko v Pleterjih. Takrat je bil Franc Kočevar - Cyril že namestnik komandanta Cankarjeve brigade. V teh borbah sem bil ranjen, in sicer 20. februarja 1943. Takrat je tudi padlo in bilo ranjenih precej tovarišev. Med drugimi je padel komandir naše čete Jože Jerman, doma iz Črnomelja, Božo Koželj iz Metlike in še nekateri. Ranjeni pa so bili Jože Brodarč iz Ro-

salnic, Avgust Ciliberg iz Vinice in drugi.

Najprej sem bil v bolnišnici na Sloščah pri Žumberku. Nekako čez tri dni pa so prišeli Italijani s sodelovanjem ustašev in četnikov iz vseh strani ofenzivno na bolnišnico v Žumberku, z namenom, da uničijo njo in ranjence. Hrabri borce hrvatskih edinic, ki so bile v okolici za zaščito — XIII. Proleterska, Žumberščki odred, Belokranjski odred, Vzhodnodolenjski odred in še nekateri terenski edinice so uspešno odbijali napade podivljanih fašistov. Dobro se še spominjam besed v najtežjih trenutkih, ko so blizu grmele puške, mitraljezi in granate in ko se je vodstvo bolnišnice trudilo za premiki ranjencev po varni poti, besed, ki so nam jih poslali borce Omladinskega bataljona XIII. Proleterske brigade, katere nam je prebral komisar bolnišnice:

»Samo put preko naših mrtvih leševa, je put fašista do naših ranjencov! Po teh bratkih in borbenih besedah se je pričel premik ranjencev. Dolga kolona voznikov z ranjenimi se je skozi tri dni in tri noči pomikala proti Kočevarju, Sošicu in proti Kraščičam. Tu so pozneje še mnogi naši zatočišči in zdravniško pomoč.

Medtem, ko sem bil še na Sošičah v bolnišnici, so napadale slovenske brigade Cankarjeva, Tomšičeva, XIII. Proleterska hrvatska in Vzhodnodolenjski odred Metliki. To je bilo v prvi polovici marca 1943. Komandan Cankarjeve brigade je bil takrat Dragan Jevtić, komesar pa Jože Borštar. Namestnik komandanta brigade je bil Franc Kočevar - Cyril, komandan III. bataljona pa je bil Ilija Badovinac, ki je bil tedaj ranjen v glavo. V tej borbi je padel tudi Tajčmanov iz Cyril.

Frank Molek

Jovariševa
septembrisca
trojka

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«, ki so posvečene

prvih slovenskih brigad proslavi 10. obletnice

je sama zase — kot trojka
že razprodana!

to

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«, ki so posvečene

prvih slovenskih brigad proslavi 10. obletnice

je sama zase — kot trojka
že razprodana!

to

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«, ki so posvečene

prvih slovenskih brigad proslavi 10. obletnice

je sama zase — kot trojka
že razprodana!

to

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«, ki so posvečene

prvih slovenskih brigad proslavi 10. obletnice

je sama zase — kot trojka
že razprodana!

to

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«, ki so posvečene

prvih slovenskih brigad proslavi 10. obletnice

je sama zase — kot trojka
že razprodana!

to

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«, ki so posvečene

prvih slovenskih brigad proslavi 10. obletnice

je sama zase — kot trojka
že razprodana!

to

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«, ki so posvečene

prvih slovenskih brigad proslavi 10. obletnice

je sama zase — kot trojka
že razprodana!

to

to so 3 septembriske številke »TOVARIŠA«

Kako se je vragu godilo v Beli krajini

(Belokranjska pripovedka)

Vrag-bedak se je namahnil v Belo krajino. Ko se je že dodobra naletal in zlačnil, je v neki hiši poprosil za hrano. Doma je bila sama osebenka. Za večerjo si je kuhal debelačne žgance. Ker pa je bila ženska stara in brijava, vraga ni spoznala. Naresla mu je debelačnih žgancev v latvico.

Vrag je pomljal žgance. Kmalu pa ga je pričelo žejeti. Pohitel je h Kolpi in se napil vode.

Oj voda in debelačnih žgancev ga je pričelo gristi po trebuhu. Šel je dalje ob vodi in prišal do dolskega mlinarja. Potožil mu je, da ga boli trebuh in ga prosil za žganico. Mlinar pa je bil saljivec. In ker je vraga prepoznał, mu je obljubil za zdravilo dobro žganico, rekoč:

KMETJSKA ZADRUGA TREBNJE

Odkupuje

vse vrste kmetijskih in gozdni pridelkov, les, živino itd.

Prodaja

vse vrste industrijskega blaga, živino, kmetijske stroje in orodje, umetna gnojila in zaščitna sredstva

Se priporoča!

V soboto in nedeljo na veselo partizansko svidenje na Frati in v Dolenjskih Toplicah!

Ti prešmentana žlica ...

Pred komisarja Počkajem pride se stradan in utrujen partizan. »Počkaj, daj mi kaj jesti!«

Počkaj, vedno uslužni »čalavjev«, ga pelje v kuhinjo in naroči, naj mu dajo jesti.

»No, daj porcio!« ga opozori kuharica.

Zahajkal sem jo!« se odreže partizan. Kuharica mu da svojo porcojo, in jo napolni zvrhom. Partizan ogleduje jedilno goro, a se jedi ne pritakne. Počkaj ga gleda in ga sili naj je. Partizan še vedno samo gleda veliko goro pred seboj.

»Zakaj pa ne ješ, kaj nisi lačen?« ga pobara Počkaj. »O, lačen sem že, pa ne morem jesti!« In Počkaj ves v skrbih za vsakega partizana: »Pa menita nisi bolan, kje te pa boli, kaj imas vročino, ali ti je slab?« — »Nisem ne bolan, niti nimam vročine, niti mi ni slab, ampak, no, no,« in z veliko težavo je stresel iz sebe, »žlice nimam.«

Ne, kaj takega pa še ne, partizan pa brez žlice, ne, tega pa ne! Mehka duša Počkaja je bila zaprpašena. Žlica je bila pravzaprav sestavni del partizanske uniforme, če ne bi skoraj rekel, sestavni del oborožitve — in evo ga, partizana, brez žlice! In kakor se je komisar Počkaj hitro razburil, tako se je hitro tudi pomiril: »Kaj, če ni tudi to potrebno za zmago ljudske revolucije in zgraditev socializma, si je tisto misil Počkaj, na glas pa dejal:

»Na, tudi žlico dobis, ampak povediti mi moraš, kako si zapravil žlico.« Partizan je dobil žlico in gora se je hitro manjšala in Počkaj se še ni dobro obrnil, ko je gora izginula iz porcije.

»Žejem sem tudi,« je dejal partizan in si obrisal usta v precej sprememljive barve svojega rokava. In Počkaj, pravi samaritan, mu naroči dva deca. Ko je stal pred partizanom prazen kozarec, mu je Počkaj dejal: »Zdaj pa povej!«

»Ej, dragi komisar, to je bilo šele za večerjo, za žeko pa še ni bilo nič in kaj šele za mene, da bom dobil slino in tako dolgo povest, ki ti jo bom pripovedoval.« — »Daj mu, Mička, polno porcojo, da bo imel dovolj!« je dejal nestrenni Počkaj. Počasi se je manjšala porcoja vivodina.

»Veš, težko mi je pripovedovati, ampak naj bo, ker sem ti obljubil!« je z veliko težavo spravil iz sebe partizan. »Saj veš, dolga je pot od Šentjernejcev plati, žeja je pa tudi velika, da se je težko premagati, če zagledaš v zidanici črna vrata. Pa sem zavil v zidanici tam nekje v loških vinogradih. No, ne bom rekel, da ni bila v zidanici ravno deklica, s katero ne bi hotel malo pokramljati. Pa je padla prva majolika in še druga se je napolnila z žlabtno kapljico. In beseda je dala besedo in ker sva bila ravno

VSEM DOPISNIKOM

katerih prispevki za zaostali, sporočamo, da bodo njihovi članki in vesti objavljeni v prihodnjih številkah. — Uredništvo.

Ponovno prosimo

vse zamudnike, ki so v predzadnjem številku dobili položnice in obvestilo o dolžni naročnini do konca I. 1952, da takoj poravnajo zaostale zneske. Obračamo se na zavednost vseh naročnikov in bralcov Dolenjskega lista, da z rednim plačevanjem podpro Upravo lista, ki ima z izdajanjem tednika ogromne izdatke.

Uprava Dolenjskega lista

Vrag pa je brž zlezel iz steklenice, zajel sapo, se napihlil in pričel bentiti ter groziti brodarju, češ da ga je on zarri v steklenico.

»Jaz te, bogme, nisem!« se je rotil brodar. »Sploh pa ti ne verjamem, da si bil v steklenici. Le kako bi mogel ti, orjak, zlesti v to majhno steklenico!«

»Ne verjamēš?« je bahačil vrag.

»Ne verjamēš!« se je prenevedal brodar.

»Lahko se napravim majhnega...«

»Pa tako majhnega ne, da bi mogel skozi tole ožko grlo,« je brodar pokazal na steklenico.

»Pa poglej, če morem ali ne,« se je hvalil vrag-bedak, izdihnil sapo, se zgužil in zlezel v steklenico...

Komaj pa je potegnil pete skozi grlo steklenice za seboj, je brodar zamašil steklenico — in vrag je bil spet ujet! Milo je prosil brodarja, naj ga izpusti, ta pa — sit vseh vragolij — je vrgel steklenico z vragom v Kolpo.

Steklenica je plavala po vodi sedem dni in noči. Potlej so jo božakovski ribiči potegnili z vrša na dan. Komaj pa je najbolj radovedni ribič odmašil steklenico, že je skočil vrag iz nje. Ker je bil lačen, jo je na vrat na nos ucvrl v bližnje trte, kjer je zorelo grozdje. Božakovčani pa za njim! Ujeli so tatu in ga vrgli v Kolpo. Vrag se je potopil, splaval pod vodo k bregu in se potulil pod Magdalensko skalo. Ali ko so se pod večer vrnili ribiči v domačo vas, so našli vraga v neki hiši, kjer so tisti dan baš pekli kruh. Čepel je na peči in se sušil.

Kam bi Božakovčani z vragom? Iz vse srejenje so se zbrali kumeki in kumice na posvet. Dolgo so se posvetovali, končno pa so vraga odsodili na pranje ovče volne. Ostrigli so črnega ovna, nametali črno volno v neke in poslali vraga h Kolpi, rekoč:

»Ker si bil tat,
pojdji črno volno prat!
Kadar bo volna bela,
bo spet prost vsega dela...«

In vrag-bedak je odšel črno volno prat, kakor so mu naročili Božakovčani. Pral je in pral, drgnil in drgnil, toda volna se ni pobelila; prej so se od starosti pobelite njegove smrdljive dlake.

Božakovčani pripovedujejo, da pod Magdalensko skalo vrag-bedak še dananašnji pere črno volno in preklinja, ker je ne more obeliti...

Lojze Zupanc

— VEDNO DOBLJENO IN NEVSELO

mlinar — ne bodi len! — je zalučal steklenico z vragom v Kolpo.

Steklenica je plavala po vodi tri dni in tri noči. Potlej jo je ujel krasniški brodar. Potegnil jo je z veslom na brod, odmašil in poduhal ter padel vznak — tako je zasmrdelo iz steklene.

Vrag pa je brž zlezel iz steklenice, zajel sapo, se napihlil in pričel bentiti ter groziti brodarju, češ da ga je on zarri v steklenico.

»Jaz te, bogme, nisem!« se je rotil brodar. »Sploh pa ti ne verjamem, da si bil v steklenici. Le kako bi mogel ti, orjak, zlesti v to majhno steklenico!«

»Ne verjamēš?« je bahačil vrag.

»Ne verjamēš!« se je prenevedal brodar.

»Lahko se napravim majhnega...«

»Pa tako majhnega ne, da bi mogel skozi tole ožko grlo,« je brodar pokazal na steklenico.

»Pa poglej, če morem ali ne,« se je hvalil vrag-bedak, izdihnil sapo, se zgužil in zlezel v steklenico...

Komaj pa je potegnil pete skozi grlo steklenice za seboj, je brodar zamašil steklenico — in vrag je bil spet ujet! Milo je prosil brodarja, naj ga izpusti, ta pa — sit vseh vragolij — je vrgel steklenico z vragom v Kolpo.

Steklenica je plavala po vodi sedem dni in noči. Potlej so jo božakovski ribiči potegnili z vrša na dan. Komaj pa je najbolj radovedni ribič odmašil steklenico, že je skočil vrag iz nje. Ker je bil lačen, jo je na vrat na nos ucvrl v bližnje trte, kjer je zorelo grozdje. Božakovčani pa za njim! Ujeli so tatu in ga vrgli v Kolpo. Vrag se je potopil, splaval pod vodo k bregu in se potulil pod Magdalensko skalo. Ali ko so se pod večer vrnili ribiči v domačo vas, so našli vraga v neki hiši, kjer so tisti dan baš pekli kruh. Čepel je na peči in se sušil.

Kam bi Božakovčani z vragom? Iz vse srejenje so se zbrali kumeki in kumice na posvet. Dolgo so se posvetovali, končno pa so vraga odsodili na pranje ovče volne. Ostrigli so črnega ovna, nametali črno volno v neke in poslali vraga h Kolpi, rekoč:

»Ker si bil tat,
pojdji črno volno prat!
Kadar bo volna bela,
bo spet prost vsega dela...«

In vrag-bedak je odšel črno volno prat, kakor so mu naročili Božakovčani. Pral je in pral, drgnil in drgnil, toda volna se ni pobelila; prej so se od starosti pobelite njegove smrdljive dlake.

Božakovčani pripovedujejo, da pod Magdalensko skalo vrag-bedak še dananašnji pere črno volno in preklinja, ker je ne more obeliti...

Lojze Zupanc

— VEDNO DOBLJENO IN NEVSELO

mlinar — ne bodi len! — je zalučal steklenico z vragom v Kolpo.

Steklenica je plavala po vodi tri dni in tri noči. Potlej jo je ujel krasniški brodar. Potegnil jo je z veslom na brod, odmašil in poduhal ter padel vznak — tako je zasmrdelo iz steklene.

Vrag pa je brž zlezel iz steklenice, zajel sapo, se napihlil in pričel bentiti ter groziti brodarju, češ da ga je on zarri v steklenico.

»Jaz te, bogme, nisem!« se je rotil brodar. »Sploh pa ti ne verjamem, da si bil v steklenici. Le kako bi mogel ti, orjak, zlesti v to majhno steklenico!«

»Ne verjamēš?« je bahačil vrag.

»Ne verjamēš!« se je prenevedal brodar.

»Lahko se napravim majhnega...«

»Pa tako majhnega ne, da bi mogel skozi tole ožko grlo,« je brodar pokazal na steklenico.

»Pa poglej, če morem ali ne,« se je hvalil vrag-bedak, izdihnil sapo, se zgužil in zlezel v steklenico...

Komaj pa je potegnil pete skozi grlo steklenice za seboj, je brodar zamašil steklenico — in vrag je bil spet ujet! Milo je prosil brodarja, naj ga izpusti, ta pa — sit vseh vragolij — je vrgel steklenico z vragom v Kolpo.

Steklenica je plavala po vodi sedem dni in noči. Potlej so jo božakovski ribiči potegnili z vrša na dan. Komaj pa je najbolj radovedni ribič odmašil steklenico, že je skočil vrag iz nje. Ker je bil lačen, jo je na vrat na nos ucvrl v bližnje trte, kjer je zorelo grozdje. Božakovčani pa za njim! Ujeli so tatu in ga vrgli v Kolpo. Vrag se je potopil, splaval pod vodo k bregu in se potulil pod Magdalensko skalo. Ali ko so se pod večer vrnili ribiči v domačo vas, so našli vraga v neki hiši, kjer so tisti dan baš pekli kruh. Čepel je na peči in se sušil.

Kam bi Božakovčani z vragom? Iz vse srejenje so se zbrali kumeki in kumice na posvet. Dolgo so se posvetovali, končno pa so vraga odsodili na pranje ovče volne. Ostrigli so črnega ovna, nametali črno volno v neke in poslali vraga h Kolpi, rekoč:

»Ker si bil tat,
pojdji črno volno prat!
Kadar bo volna bela,
bo spet prost vsega dela...«

In vrag-bedak je odšel črno volno prat, kakor so mu naročili Božakovčani. Pral je in pral, drgnil in drgnil, toda volna se ni pobelila; prej so se od starosti pobelite njegove smrdljive dlake.

Božakovčani pripovedujejo, da pod Magdalensko skalo vrag-bedak še dananašnji pere črno volno in preklinja, ker je ne more obeliti...

Lojze Zupanc

— VEDNO DOBLJENO IN NEVSELO

mlinar — ne bodi len! — je zalučal steklenico z vragom v Kolpo.

Steklenica je plavala po vodi tri dni in tri noči. Potlej jo je ujel krasniški brodar. Potegnil jo je z veslom na brod, odmašil in poduhal ter padel vznak — tako je zasmrdelo iz steklene.

Vrag pa je brž zlezel iz steklenice, zajel sapo, se napihlil in pričel bentiti ter groziti brodarju, češ da ga je on zarri v steklenico.

»Jaz te, bogme, nisem!« se je rotil brodar. »Sploh pa ti ne verjamem, da si bil v steklenici. Le kako bi mogel ti, orjak, zlesti v to majhno steklenico!«

»Ne verjamēš?« je bahačil vrag.

»Ne verjamēš!« se je prenevedal brodar.

»Lahko se napravim majhnega...«

»Pa tako majhnega ne, da bi mogel skozi tole ožko grlo,« je brodar pokazal na steklenico.

»Pa poglej, če morem ali ne,« se je hvalil vrag-bedak, izdihnil sapo, se zgužil in zlezel v steklenico...

Komaj pa je potegnil pete skozi grlo steklenice za seboj, je brodar zamašil steklenico — in vrag je bil spet ujet! Milo je prosil brodarja, naj ga izpusti, ta pa — sit vseh vragolij — je vrgel steklenico z vragom v Kolpo.

KDO TOREJ LAŽE?

V 26. številki našega lista smo objavili članek iz razgovora s predsednikom Občinskega ljudskega odbora Mokronog tovarisem Milavecem in med drugim poročali, da ima največ davčnih zaostankov v občini privatni mizar Rudolf Kuhar. Nekaj dni potem nam je Kuhar poslal dopisnico, da odpoveduje Dolenski list, češ da noče lista, ki objavlja laž. Pozvali smo Kuharja naj nam dokaže laž, oziroma pove, kaj smo lažnega napisali, sicer ga bomo tožili zaradi klevete. V odgovoru nam je na dolgo in široko pojasnjeval in dokazoval, da je on za leto 1951 plačal še preveč davkov in da ima od lastnika leta v dobrem še 18.000 din. Navaja dopis Poverjeništva za finance bivšega OLO Trebnje z dne 30. maja 1952 štev. 15, po katerem je baje črno na belem zapisano, da je od lanj plačanih davkov v znesku 141.000 plačal preveč 21.573 in se mu ta znesek šteje za leto 1952. Trdi, da so na bivšem KLO Mokronog njemu samemu odmerili 140.000 din davka vsem ostalim obrtnikom v KLO pa le 104.000 din davčne akontacije. Navaja, kako se mu godji krivica. Sebe in delavnico je ponudil KZ, dogovorili so se že o prevzemu, sedaj pa nočejo prevzeti starih neizpolnjenih naročil ima neko malenkost, kar naj nikogar ne moti, itd. Novih naročil menda sploh več ne

sprejme, ker čaka da bo delavnico prevzela kmetijska zadruga.

Ponovno smo se pisorno obrnili na Občinski ljudski odbor glede njegovega dolga na davkih. Sporočili se nam, da je mizar Kuhar ob času našega obiska v Mokronugu imel po davčni kartoteki zaostanka 117.217 din! Glede oddaje delavnice KZ pa je stvar takia, da ta ne prevzame ničesar, dokler niso razčiščeni starji računi. Iz dejansko Kuhar do danes zadrugi še ni predložil čistih računov, koliko ima zaostanka na naročilih od prej, ampak samo trdi, da je neka malenkost, ki jo bo minogredie izpolnil. Ta minogredie se pa pri njem vleče v nedogled in najbrž ne bo nikdar končan. Kmetijska zadruga mu je poverila mizarska dela pri zadružnem domu, ki bi morala biti končana do 1. maja letos. Ta dela še danes niso končana, najbrž zato, ker ima Kuhar pri zadrugi »minogredie« dolga 72.859 din! Zadruga je bila prisiljena oddati mizarska dela drugemu mizarju, kajti drugače bi lahko še dolgo čakala na opremo lokalov v zadružnem domu. V svojem odgovoru Kuhar nadalje trdi, da je dober plačnik, da zaposluje >les & valjencev in pomočnikov in ne 8, kot smo to navedli, da naj poslušamo ljudski (njegov) glas in ne samo enega, da je njegov delež tudi pri kulturnih in

drugih društvih velik in podobno. To oceno njegovih zaslug in vrlin prepuščamo domačinom v Mokronugu in okolici, ki ga menda prav dobro poznajo, mi pa verujemo uradnim podatkom občine in lastnim ugotovitvam na licu mesta in nas Kuhar ne bo s svojo zgovornostjo premotil, kot je že marsikoga.

Podobna je zadeva z mokronoškim gasilci. V našem listu smo 17. julija objavili članek pod naslovom: »Beseida, dve o gasilcih Mokronoga in okolice«, kjer smo med drugim omenili požar na Trebelnem pri Kotniku in navedli, da so se pri tem požaru izkazali gasilci iz Sv. Križa, posebno še mlade gasilke, dočim se mokronoški gasilci niso. Deset dni po objavi smo prejeli od gasilskega društva Mokronog dopis, ki ga je podpisal tajnik Lojze Borštnar, v katerem zatrjuje: »Ni res, da bi bile pri požaru na Trebelnem navzoče članice prostovoljne gasilske čete Sv. Križ, pač pa so bile to članice prostovoljne gasilske čete Mokronog, ki so res požrtvovalno pomagale.« Dalje navaja v dopisu, da prostovoljna gasilska četa Sv. Križ sploh ni bila navzoča pri tem požaru. Glede vožnje na veselico z mokronoškim gasilskim avtom zatrjuje, da je res peljal enkrat, drugič je pa vozil sam šofer brez dovoljenja in je bil baje zaradi tega tudi kaznovan. Ob prilikah požara na Trebelnem pa da avto ni bil sposoben za vožnjo, ker ga je registracija zavrgla. Tudi za to zadevo smo se ponovno zanimali na merodajnem mestu in zvedeli sledče:

Ob prilikah omenjenega požara na Trebelnem se mokronoški gasilci niso zbrali pred gasilnim domom kot običajno in so rekli, da ne gredo na pomoc, ker je avto pokvarjen. (Na koncu se najbrž niso spomnili.) Šele na ponovno zahtevalo komandirja Ljudske milice so odšli na kraj požara na Trebelno, ob koder pa so hoteli predčasno oditi. Tudi glede vožnje z gasilskim avtom na veselico so bile navedbe resnice. Niti malo ne dvomimo, da bi člani Ljudske milice dali napadne podatke, pač pa vemo, da odnos med gasilskim društvom Mokronog in Sv. Križ niso ne tovariški in ne gasilski. Upamo, da bomo o teh odnosih lahko še pisali in jih prikazali javnosti take kot so. Ne dvomimo, da imajo gasilci v Mokronugu svoje tradicije, ki obstajajo delno tudi in cerkevih parad, saj še seje in proslave prilagode cerkevni obredom, kot so to hoteli letos 1. maja. Res je tudi, da se udeležujejo gašenja požarov, kar ni nihče zanikal, prav tako pa je res, da imajo z obveščanjem gasilcev ob požarih skoraj nepremagljive težave, ki jih ne znajo premagati.

Pr.

»Ej, Izidore, čuli smo, da si dobio orden. Pa kakav ti je taj orden, zašto si dobio orden?«

Silili so v mene in silili, jaz pa sem se le smehljal. Kaj naj vendar rečem, da sedaj pa res še nisem videl nobenega partizana »sa ordenom«.

»Saj me vendar dobro poznate, da sem skromen in da ne »svolim dekoracije« na sebi. In smehljal sem se in rekel ne bev ne mev. Oni pa le v me: «Pa kakav ti je taj orden?«

»Ej, vrag vas skelio, sem si mislil. Pa vi dobro znate, da sem junaca. Kad Italijani naviru v Gorjance, tada imam ja ogromno posla intendantom u Zumberku, a kad provale ustaše u Zumberku imam ja posla oko Jernika propagandom in agitacijom. Pa evo vam orden!«

Toda oni mi ne dajo miru: »Pa znamo mi to dobro, ovakvog junaka nije nam još rodila majka. Ali ipak — kako se zove taj orden?«

»Kako se zove taj orden? Taj orden, taj orden se zove, se zove, se zove... Voli da piješ!«

In vsi so se zakrohotali in zvedeli, da je to samo reklama, ampak, oprostite, ne za mene, temveč za najboljše dežne plašče »Tivar...«

Odlikanje

V Zumberku sem dobil ime Izidor. Ne vem zakaj, ampak dozdeve se mi, da so bili tega krivi samo zlobni jeziki. Sedeli smo po nekem mitingu za obloženo mizo in peli ono prekrasno pesmo: »Izidor ovčice pase. Vsi so gledali v mene, pa nikar ne mislite, da zato, ker sem samo jaz pasel ovčice, ampak zato ker sem bil kulturni in sem dajal tak tesci in Zemberčani so mi dali ime Izidor, ker so mislili, da pojego meni na čast. No, pa to ni važno; važno je, kako sem dobil odlikanje.

Bilo je še tiste dni, ko je oficirski dežni plašč cel visel na moji stasiti postavi, kadar je bil dež, kadar je bilo pa lepo vreme, sem ga vestno zložil in vrgel preko rame. Tega pa res ne vem, ali sem hotel biti odlikan, ali se mi je po srči, ob — oprostite, po nesreči plašč zložil tako, da je na prsih blestela prekrasna reklama »Tivarja«. In po Zumberku je šel glas: »Izidor je dobio orden!«

In če je človeku dolg čas, gre v službo. Mahnil sem jo k staremu Sekuliču, ki je imel krasno brezovško kapljico. Lahko mi verjamete, to pot me niso spraševali brhke Zemberčanke, ampak možaki, taki možaki, katerim so pogajali pod nosom ogromni veveričji repi:

»Ej, Izidore, čuli smo, da si dobio orden. Pa kakav ti je taj orden, zašto si dobio orden?«

Silili so v mene in silili, jaz pa sem se le smehljal. Kaj naj vendar rečem, da sedaj pa res še nisem videl nobenega partizana »sa ordenom«.

»Saj me vendar dobro poznate, da sem skromen in da ne »svolim dekoracije« na sebi. In smehljal sem se in rekel ne bev ne mev. Oni pa le v me: «Pa kakav ti je taj orden?«

»Ej, vrag vas skelio, sem si mislil. Pa vi dobro znate, da sem junaca. Kad Italijani naviru v Gorjance, tada imam ja ogromno posla intendantom u Zumberku, a kad provale ustaše u Zumberku imam ja posla oko Jernika propagandom in agitacijom. Pa evo vam orden!«

Toda oni mi ne dajo miru: »Pa znamo mi to dobro, ovakvog junaka nije nam još rodila majka. Ali ipak — kako se zove taj orden?«

»Kako se zove taj orden? Taj orden, taj orden se zove, se zove, se zove... Voli da piješ!«

In vsi so se zakrohotali in zvedeli, da je to samo reklama, ampak, oprostite, ne za mene, temveč za najboljše dežne plašče »Tivar...«

TEKSTILNA TOVARNA

Okrožno prvenstvo v mnogoboiu na Mirni

Na Mirni so postali zadaje čase v fizkulturni spet precej delavnici. Pred leti so že dosegli lepe uspehe, nato pa so v delu popustili, a sedaj vnovič trdno prijeli. Mirna ima vse pogoje, da postane kaj kmalu važen fizkulturni center na Dolenjskem.

Zadajo nedeljo je Okrožni telovadni odbor Novo mesto izvedel Mirečanom izvedbo okrožnega prvenstva v mnogoboiu. Na prvenstvu je sodelovalo skupno sedem ekip: tri iz Novembra, dve iz Smihela pri Novem mestu in dve iz Mirne. Najštevilnejše so bili zastopani telovadci TVD, »Partizan« Novo mesto, ki so pokazali, da so se pridno pripravili za to prvenstvo. Pogrešali pa so društva iz ostalih večjih krajev našega ozemja: iz Črnega, Metlike, Otočca, zlasti pa iz Trebnjega. Trebanjci so tam bili sodelovali na okrožnem prvenstvu v mnogoboiu. Telovadna društva naj bi najprej izvedla osnovna tekmovanja, nato pa sele festival.

Zal je dež preprečil izvedbo celotnega prvenstva v mnogoboiu. Članice in mladinci zaradi dejstva, da ne morejo tekmovati v atletičnih panogah.

Mirni telovadci so bili v mnogoboiu zelo dobro, nato pa so zvezli tekmovalce v prostih vajah, talni telovadbi in vaji na drogu. Pri nekaterih

telovadci smo videli slab pristop k orodju, prav tako pa tudi odhad od orodja. Doskok je bil trdi, drža telca pa v mnogih primerih premalo, sproščena. Videli smo, da je treba se precej deli v telovadni.

TVD Smihel pri Novem mestu je pokazalo, da imajo nekaj dobrih telovadcev, vendar je hotelo tekmovati v nedostopen način, zato je bila jihova članska vrsta diskvalificirana.

Mirečani so pokazali, da so bili zadnje čase prav pridi, ko je bil doma na počitnicah. Konec, kjer so vse, od katerega so se marsikaj nasečili. Vprašanje je le, kdo bo nadaljeval njevno delo?

Pri Novomeščanah so bile dobre mladinke in članice, pogrešali pa smo člane. — Na najboljše vrste bodo nastopili 21. septembra na prvenstvu v Beogradu.

Popoldne akademija, ki je imela devet prav lepih tokov. Videli smo, zletne proste voje za Beograd. Pionirško vadbeno ter voje na bradi. Posebno so se odlikovali mladinci na dvoriščnih bradih in mladinci pri talni telovadbi. Tudi novomeški pionirki so uspešno nastopile z plajmami, pionirji pa s puškami.

Takih okrožnih tekmovanj želimo videti še več, prav tako pa akademiji tudi v ostalih krajev Dolenjske.

Novomeški telovadci so zvezli na strumni korakom in petjem korakali skozi mestno in pokazali, da so na prvi poti v naši mladi telesno-vzgojni organizaciji. »Partizan«.

NASI IGRALCI ODBOKE NA PRVENSTVU V LJUBLJANI

V Ljubljani je bilo zadnjo nedeljo republiško prvenstvo »Partizan« v odboki. Naši igralci tokrat niso imeli sreče. Po zaporenih zmagah v zadnjem času so moški izgubili na prvenstvu prvo tekmo proti »Branku« iz Maribora in tako izpadli iz nadaljnega tekmovanja. Brank je trenutno najboljše moštvo v Sloveniji in si je tudi v Ljubljani priboril prvo mesto na prvenstvu »Partizan«.

Naše članice so v prvi tekmi premagale Ljubljano — Narodni dom, v drugi tekmi proti odlivenim igralkam TVD Fram pa so morale kloniti.

Od naših igralcev odbok, ki bodo v kratkem spet nastopili na prvenstvenih tekmacih, pričakujemo, da bodo pokazali, da so kljub zadnjemu porazu letos v dobrni formi. J.G.

Kronika nesreč

Krmelj. Med delom je padel vagonček na ruderja Alojzija Ermana in mu poškodoval ob nogi.

Podturen. Med nakladanjem na kamion je blud pritisnil na desno ramo delavca Edija Gambovca.

Rumenjava vas. Delavec Karel Piškar je padel z avta in pobil desno roko in prsa.

Log. Novo mesto. Pri metanju krme je padla s senika delavca Jožeta Rendeščeka in si zlomila desno nogo.

Sela pri Ajdovcu. Mlinarja Henrika Zaletija je pri odstranjanju ruševin podsalzid zlomila hrbitenico in levo nogo.

Novo mesto. Marjeta Turk. Študentka medicince, je padla po stopnicah in si zlomila desno nogo.

Ureja ureniški odbor — Odgovorni urednik Tone Gošnik — Tiskarska tiskarna Ljudske pravice v Ljubljani — Naslov uredništva in uprave: Novo mesto, Ljubljanska cesta 25 — Postoj predal 33 — Telefon uredništva in uprave 127 — Telefoni račun pri Narodni banki v Novem mestu štev. 616-1-9032-1. Četrletna naročina 100 din. polletne 200 din. celoletna 400 din.

V petek, 12. septembra, bo bo 11. uri dopoldne v avli novomeške gimnazije odkritje spominske plošče 56 žrtvam zavoda v letih NOB. Počastimo njihov spomin z udeležbo na kratki komemoraciji!

**VABI VSE C. INTERESENTE,
DA ZAHTEVAJO NAJNOVEJŠE
VZORCE VOLNENEGA BLAGA
IZ MIKANE IN ČESANE PREJE
ZA JESENSKO TER ZIMSKO
SEZONO ● NA ZALOGI SO
TUDI VOLNENE ODEJE IN VOL-
ENA VLAKNA ZA POSTELJNE
VLOŽKE, DIVANE IN KAVČE
PO NIZKIH CENAH ● PLAČIL-
NI POGOJI UGODNI ● KVALI-
TETA IZDELKOV PRZNANA!**

NOVO MLSTO

Predgrad

S kmetijsko zadrugom v Predgradu se je združila prejšnja kmetijska zadruga v Starem trgu, kjer je sedaj samo poslovnička predgrajska zadruga. Pred kratkim je zadruga napravila veliko apnenico v bližini kočeveske vasi Zaderc. Del aprna je razprodala takoj na mestu, del pa bodo potrebovali za dokončanje zadružnega doma v Predgradu.

Odprt partijski sestanek v Dolenji vasi pri Ribnici

V soboto 30. avgusta je bil v Dolenji vasi pri Ribnici odprt partijski sestanek, ki se ga je udeležilo tudi veliko število nepartizjanov. Iz poročila, ki ga je podal tovarij Živon, je bilo razvidno delovanje več množičnih organizacij in ostali problemi vasi. Podrobno so obravnavali kulturno-prosvetno delo in politično vzgojo. Precej razprave so posvetili tudi delu organizacije AFŽ, ker je ta zelo nedelavna in je staln predmet razpravljanja in pritožb zaradi sovraštva med sosedji, čemur so vzrok pred-vsem žene.

V diskusiji so tudi nepartizjanji živahnopravljali o vzgoji otrok, o pomoci pvenskemu društvu, o fizičnosti in telovadni organizaciji ter v moralni in materialni pomoči tem organizacijam. Povedali so tudi odkrito besedo o nepravilnem postopanju po preuzitkarjev, ki živijo na kinetah, a domači z njimi ne ravljajo posebno lepo.

Šestanek, ki je trajal štiri ure, bo prav gotovo rodil dobre uspehe. Na sestanku je bil navzak tudi sekretar OK KPS Kočevje, tov. Klarč, ki je prav lepo povedal, kako se da s skupnimi močmi, predvsem pa s sodelovanjem Partije in vsega ljudstva marsikatero delo izboljšati in v redu opraviti.

I. Z.

Preloka

Kaj neki se je zgodilo na Preloki, da je tako zazivel? Ljudje zvečer posede pred hišo in prisluhnje ubranim glasovom harmonike in tamburice, ki se kopneče lije v mirno mesečno noč. Vnukinja je pri večerji prosila babico za njenno staro narodno nošo. Oblike je Marieci in v očeh ji je zablestela solza. Ta oblike je starodavna pesem, ki plava nad vasio, jih govorita o nekdanji dnevi mladosti. Ona se starih časov samo spominja, a če vstopi v razredno sosedno osnovno šolo, se ti bo zdelo, da so se vrnili.

To je nekdanja Bela krajina, ko je bila res bela. Veselo se zamotava kolo »Slovenčica«, stari narodni ples. Živo optejata kralja okoli vrtečih se parov. Plesalec in godec, vse je v belem, a kdo je oni mladi mož, ki se suže med njimi ter uči in popravljajo? To je vodja in učitelj skupine. Stane Starčevič, katerega pozna že vsa Slovenija, le njegova Bela krajina ve malo o njem. Saj ga v njegovem domačem

kraju niso mogli videti v filmu »Na svoji zemlji: Bela krajina ga tudi ni videla v vlogi Romea.

Stane je v Trstu član Narodnega gledališča, a na svojo Preloko le ni pozabil. Prišel je na počitnice, a žrtvoval jih je mladini. Čez polno jih vsak večer uči naštrudnih plesov in v desetih dneh so naštudirali pester in bogat spored belokranjskih, koroških, slovenskih in hrvatskih narodnih plesov in pesmi. Program je Stane izpopolnil še z mnogimi pesmimi, ki jih je podaril veliko šolskih potrebselin.

Skupina je vložila mnogo truda v to, da je obdržala originalnost. Plesi so ostali neizprenemjeni in jih plesalec izvajajo tako, kot se svoj čas plesali ob raznih priložnostih.

Naslednji programom je skupina že ob prvih dveh nastopih v Vinici in Dragatušu dosegla zelo lepe uspehe. Gledaleci so bili naduvišen nad nekaterimi plesi, kot poskočna (nojška) polka, Sirotica, Ivančičko in druga. Pa koroška polka, ta vesela sproščenost, ta vrisk s hribom, pesem gora! Tudi nekateri pesmi so morali ponavljati. Največ pohvale pa je seveda deležen Stane.

Mladino so ti uspehi vzpostabili; pripravila se je za gostovanje v večjih krajih, kot so Črnomelj. Novo mesto, Trebnje in se drugje. D. M.

Tovarna učil v Črnomelju v borbi s težavami

Na levem bregu Dobličanke, ne daleč od belokranjske zelezolivarne, je v letih 1948 do 1950 zrasla druga belokranjska tovarna — Tovarna učil. Sredi razoranih polj postavljene, na zunanj neometane stavbe in nekaj zaslinih barak kaže naglico, s katero so jo gradili. Navzlek temu pa je notranja razporeditev prostorov smotrena, delavnice so prostorne in svetle. Tovarna še veliko manjka do popolne ureditve. Potrebno bo omestiti stavbe od zunaj, planirati svet okrog tovarne, napraviti ograjo in zasaditi dreves, zgraditi dovozno cesto in podobno, toda to je stvar prihodnjih let, v prvi vrsti pa kredit. Tudi strojna oprema delavnice ni popolna, poleg tega je precej strojev že močno izbrobilni in zastareli. In jih bo treba čimprej nadomestiti z sodobnimi modernimi stroji. Za cas in razmere, v kakršnem je tovarna nastala, pa je še kar dobro opremljena in sposobna, da v njej pridev delovni kolektiv ustvarja sebi primeren zaslužek, skupnosti pa potrebe državne.

Kakov v neštetih podjetjih, je tudi v Tovarni učil močno zaškrpalo, ko je bilo odpravljeno načrtno razdeljevanje proizvodnje. Naročniki so odpovedali naročilne pogodbе, v skladisju se je nekajčilo gotovih izdelkov za težke milijone, s tem je zmrljivi obratni kredit, proizvodnja prejšnjih predmetov se je morala nujno, če ne ustačiti, vsaj omejiti. Pred delovni kolektiv je sposobna prevzeti tudi vsako drugo naročilo iz lesomizarske ali kovinskoomehanične stroke.

Zdaj se nam pa, da je šibka stran tovarne prodajati oddelki. Danes je mnoge predmete laže proizvajati, kateri prodati, tegu se v tovarni v prvem trenutku po sprostilu prodaje niso dovolj zavedali. Sele v zadnjem času so postavili trgovsko zastopstvo v Ljubljani, direktor Alojz Skok je sam potoval v Južne republike, kjer je sklenil kupčijo za del zalog in si zagotovil naročilo za drugo leto. Naše sole imata tako slabo opremo in tako pomajkljive učne pripomočke, da tovarna se dolgo vrste ne bo mogla zadostiti vsem potrebam. Treba pa je več povezave med ljudskimi odboji in svet za prosveto ter tovarno. Prav tako bi moral nasa trgovska podjetja najpravo naročiti predmete pri domačim tovarnah, tovarne, odnosno tovarniški kolektivi pa se morajo prizadevati, da izpolnijo vse naročilo po ugodnih cenah. Premalo je prave trgovske povezave med proizvodnjo in trgom in prav zaradi tega pri nas večkrat kaže šepa. V tej smerni da sedaj tudi ni bilo čutiti v dovoljni meri pobude okrajnih ljudskih odborov. Po navadi je tako, da se za podjetje nihče ne briga, dokler gre naprej, ko se pa ustavi, pa vsi lopnemo po enem ali dveh ljudeh, neglede na soko vred.

Ze konca avgusta je po vinogradih vse živo. Portugalka je že davanaj sprešana in po nji ocenjujejo vinogradniki letošnji pridelek po količini in kvaliteti. Tu in tam vinogradniki tudi sproti pobirajo zgodnejše vrste grozdja, ki jo pa navadi tudi najbolj napadeno po ptic. Sploh je v vinogradu sedaj pred trgovatijo dovolj dela. Treba je populisti travo, porezati predolgo mladje, da bo laže trgati itd. Kadi in sodi so se med letom razsušili, sedaj jih je treba nabiti in zamočiti. Preša je vsa zapršena. Tudi njo je treba umiti, namazati vijake, pripraviti žlebove ali cevi, da bo šel moč izpod prese ali kadi naravnost v sede. Še brente pripraviti in čebriče pa še kakšno košaro. Otroci iščejo v zidanici primerne prostore, kamor bodo skrbne marmice obesile polne locnje (prevez) grozdja, katero bo potem čakalo lepo obešeno na delu trte tja do novega leta ali še dlje. Da, dela je dovolj, toda prijetnega dela, saj je prišel čas, ko bo pridni vinogradnik pobral sadove svojega celoletnega dela in truda. Težke brente, ki jih tako z voljo prenaša, so plačilo za spomladano gnojenje, koljenje, kopanje, za poleten škopljjenje v hudi vročini, za obiranje in vezanje in neprestano skrb za ugodno vremo skozi vse leto. Sedaj je teh naporov in skrb konec za letos, kajti: »Že čriček prepeva, ne more več spat, trgatve veleva, spet pojedemo brat...« (R)

ose; pa tudi ljudje, ki jih pot zanesa slučajno ali namerno med vinske gorice, radi vozobljivo kak grozd. Po vingradih lahko vidite sedaj v jeseni vse polno raznovrstnih strašil za ptice, pa tudi od vinogradnikov se ponavljajo vedno kateri zadržuje v bližini vinograda, da popazi na grozdje. Za razliko od štajerskih vinskih goric v dolinskih vinogradih ni klopotcev. Na vsem območju vinogradov od Semiča do Dobličke gore sem videl klopotec samo v vinogradu Dragota Brusa pod Roščinom vrhom. Skoraj prijetno ga je slišati, kako cinglja že ob najmanjši speri.

Poznavalci razmer trdijo, da vinogradnik pri ponudbi vina mejašu ali gosto rabi dva izraza, ki že povesta, ali je pijača dobra ali slaba. Ce je vino kistro, pravi: »Na, pij, mejaš, takega je bog da«, ce je vino dobro, pa pristavi: »Na, pij, takega sem pridelal.«

Letos bodo vinogradniki uporabljali samo drugi izraz. Take kvalitete vina kot bo letos, že zlepna ni bilo. Domačini na Maverlinu, ki so dobri vinski strokovnjaki, so že pred trgovatijo napovedovali, da vino z 12 do 13 maliganî ne bo nobena redkost. Še boljše kvalitete bo vinski pridelek v okolici Metilke, Draščičev v Vidoščev ter Božakovega kjer so vinogradniki že oprijeli sortiranja pridelka. Po količini po letošnjem pridelku na splošno manjši od povprečja, posebno tam, kjer je vinogradske prizadejala spomladanska slana ali pa toča v poljetu. Bo pa zato kvaliteta taka, da bo en liter zaledel za dva ali več. Vinogradom namreč zelo ugaja vročina, čeprav je bila včasih kar prehuda. Dobro je storilo grozdju zadnje deževje, ker se je grozdje edebello in napelo, da bo več sladkage soka. Ker je ozračje med dežjem močno ohladilo, je začelo grozdje ponekod tudi že pokati, vendar je nastop lepega vremena to škodo spet preprečil. Vreme je še naprej zelo ugodno, in če se bodo vinogradniki strelpi in počakali s trgovatijo vse do druge polovice septembra, bodo imeli letos res izvrstno kapljico.

Največ se vinogradniki pritožujejo nad škodo, ki jo povzročajo, ptice in

načrte, ki jih pot zanesa.

Umrli so:

Kmetka Murn Franc iz Vel. Orehka,

star 9 let. Kmetica Sturen Jožef iz Za-

gradca, star 81 let. Kmetica Papež Tere-

zij iz Zagradca, star 95 let. Sin kmeta

Erijava Maksimiljan iz Zagradca, star en

dan. Kmetica Maledželj Terezija iz Zagradca, star 79 let. Hči kmete Turk Vid, žena

z ženom Živček, star 64 let. Kmetka Petja

Miha iz Žužemberka, star 59 let. Hči kmete

Blažič Antica iz Žužemberka, star 83 mesec

av. Kmet Janez iz Dvora, star 76 let.

Kmet Novak Janez iz Dvora, star 52 let.

Kmetica Benčina Frančiška iz Dvora, star

79 let. Užitkarica Cebular Marija iz Vel.

Gabra, star 80 let. Posnetnik Riba Alojzij

iz Vel. Gabra, star 78 let. Hči Alojzija

z Vel. Gabra, star 78 let. Hči Alojzija

Korele Amalija iz Vel. Loko, star 83 let.

Posnetnik Janez iz Žeble, star 83 let.

Umrli so:

Kmetica Kmetica Strugar Marija iz

Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

iz Trstiče, star 71 let. Kmetica Strugar Marija

TEHNIČNA NAVODILA ZA PROSLAVO BRIGAD

Organizacija cestnega prometa

I. Avtobusni promet

1. Avtobusi iz Primorske, Notranjske, Gorenjske in kamniškega okoliša vozijo preko Ljubljane po glavni cesti na Grosuplje, Trebnje, Novo mesto, Kandija, Vavta vas, kjer je prostor za parkiranje.

2. Avtobusi iz Stajerske vozijo v smeri Celje, Sevnica, Trebnje, Novo mesto, Kandija, Vavta vas, kjer parkirajo.

3. Avtobusi iz srednje Krške, Brežice in iz LR Hrvatske vozijo preko Krškega odnosno Brežic mimo Kostanjevice na Novo mesto, Kandija.

4. Avtobusi iz Belo krajine vozijo preko Gorjancev v Novo mesto, Kandija, Vavta vas, kjer parkirajo.

5. Avtobusi iz Ribniške doline in Kočevske vozijo preko Stare cerkve na Dvor, Soteska, Podhosta, Obrh, kjer parkirajo.

Prostor za parkiranje avtobusov (razen onih s Kočevskega) je v Vavti vasi na prostoru LIP.

Avtobusi, s katerimi razpolaga prireditveni odbor (ki bodo imeli na sprednjem steklu trikotno oznako) za prevoz kulturnih skupin, vozijo v dneh 13. in 14. septembra po zgora določenih smerih preko Novega mesta, Vavte vase v Dolenske Toplice, kjer parkirajo ob cesti med Toplicami in Podturnom. Ti avtobusi so za dan pripreditev rezervirani za prevoz v Rog na bazo 20.

II. Tovorni avtomobili

1. Iz Primorske, Notranjske in Gorenjske vozijo na Ljubljano preko Grosuplja, Krke, Žužemberka, Soteske, Podhoste v Obrh, kjer parkirajo.

2. Iz Stajerske vozijo v smeri Celje, Sevnica, Trebnje, Občine, Dobrnič, Žužemberk, Soteska, Podhosta, Obrh, kjer parkirajo.

3. Iz smeri Krške, Brežice in iz LR Hrvatske vozijo preko Novega mesta, Bršljan, Prečne v Gor. Stražo, kjer parkirajo.

4. Iz Litije skozi Radohovo vas, Občine, Dobrnič, Žužemberk, Soteska, Obrh, kjer parkirajo.

5. Iz Belo krajine vozijo preko Semča in Črmošnjice v Podturn, kjer parkirajo.

6. Iz ribniške in kočevske doline vozijo preko Stare cerkve na Dvor, Soteska, Obrh, kjer parkirajo.

III. Osebni avtomobili in motorna kolesa

1. Iz Primorske, Notranjske in Gorenjske vozijo na Ljubljano preko Grosuplja, Krke, Žužemberka, Soteske v Dol. Polje, kjer parkirajo.

2. Iz Stajerske vozijo v smeri Celje, Sevnica, Trebnje, Novo mesto, Uršna selo, Dolenske Toplice, kjer parkirajo.

3. Iz smeri Krške, Brežice in LR Hrvatske vozijo na Novo mesto, Uršna selo, Dolenske Toplice, kjer parkirajo.

4. Iz Litije vozijo skozi Radohovo vas, Trebnje, Novo mesto, preko Uršnih sel v Dolenske Toplice, kjer parkirajo.

5. Iz Belo krajine vozijo preko Semča in Črmošnjice v Podturn, kjer parkirajo.

6. Iz Kočevske, Ribniške doline in Suhe Krajine preko Dvora, Soteska v Dol. Polje.

IV. Kolesarji

1. Iz Ljubljane: Grosuplje, Višnja gora, Štiberna (Ivančna gora), Mljava, Zagradec, Žužemberk, Soteska, Dol. Polje.

2. Iz Litije preko Radohove vase, Občine, Žužemberk, Soteska, Dol. Polje.

3. Iz mirnske doline, Krškega in Brežice preko Novega mesta, Bršljan, Straže (preko Prečne) v Dol. Polje.

4. Iz Belo krajine preko Črmošnjice v Podturn.

5. Iz Kočevske, Ribniške doline in Suhe Krajine preko Dvora, Soteska v Dol. Polje.

V. Vprega in jahači

1. Iz smeri Šentjernej, vase izpod Gorjancev, Skojeana in Mirne peči vozijo preko Novega mesta, Bršljan, Prečne v Dol. in Gor. Stražo, kjer parkirajo.

2. Iz smeri Uršnih sel vozijo preko Sušice v Dolenske Toplice, kjer parkirajo.

3. Iz smeri Semča vozijo preko Črmošnjice v Podturn, kjer parkirajo.

4. Iz smeri Žužemberka in Suhe krajine vozijo preko Dvora, Soteska v Gor. Polje.

Kromo za življo in veda za napajanje naj vozniki pripeljejo s seboj.

VI. Vsa motorna vozila s trikotno označko na sprednjem steklu smejo voziti v vseh smerih.

VII. Tovorni avtomobili, ki bodo prevezali potnike z železniško postajo Novo mesto, vozijo v kolonah preko Kandije v Vavta vas in se po isti poti vrnejo po novo potniki.

Opozorjamo vse voznike, da bodo križica in nevarna mesta v območju dirigirana prometa točno označena z vidnim cestno-prometnim znakom.

Sa posebelj opozarjamo voznike vseh prometnih vozil in vodnikov, da se strogo ravnavajo po cestno-prometnih predpisih, da disciplinirano vozijo po desni strani in tako omogočijo pravilno prehitevanje. Zlasti opozarjamo voznike vprežnih vozil, da se pri prehitevanju motornih vozil umaknemo na skrajnega rob ceste oziroma na izogibalico.

Priporočamo, da so vsa motorna vozila in ostala cesta vozila na odrejenih mestih v nedeljo 14. t. m. do 8. ure zjutraj. Vozila, našteta zgoraj, se vrnejo s prireditve v istih smerih v nedeljo po 12. ur.!

VIII. Parkiranje vseh vrst vozil

Potnosti, namenjeni za parkiranje vseh vrst vozil, bodo vidno označeni (glej skico) in ponori razsvetjeni. Vozniki vseh vrst vozil se morajo brez pogojno pokrovati na vodilom rediteljev. Na prostorih za parkir-

Shranite današnjo prilogo z navodili udeležencem proslave.

Služila vam bo kot vodič!

oznacene. Vozila, ki potujejo na prireditve iz Primorske, naj se preskrbe z gorivo že v Ljubljani. Crpalka za gorivo bo tudi v Žužemberku. Polet servisnih delavnic ob prostorih za parkiranje v neposredni bližini prireditvenega prostora bodo neprekiniteno odprte še mehanične delavnice ob glavnih cestah in to v Grosupljem, Štiberni (Ivančna gora), Trebnjem Novem mestu, Vavti vasi (LIP) ter Sevnici in Brežicah. Te mehanične delavnice bodo prav tako vidno označene iz skice.

Potrebitne mehanične delavnice bodo v Novem mestu za smer proti Brežicam in Trebnjem ter Žužemberku.

Servisne delavnice trgovine z nadomestimi deli in bencinske črpalki bodo ob prostorih za parkiranje v Obrhu, Podturnu, v Toplicah, Dol. Polju in Vavti vasi ter vidne

oznacene. Vozila, ki potujejo na prireditve iz Primorske, naj se preskrbe z gorivo že v Ljubljani. Crpalka za gorivo bo tudi v Žužemberku. Polet servisnih delavnic ob prostorih za parkiranje v neposredni bližini prireditvenega prostora bodo neprekiniteno odprte še mehanične delavnice ob glavnih cestah in to v Grosupljem, Štiberni (Ivančna gora), Trebnjem Novem mestu, Vavti vasi (LIP) ter Sevnici in Brežicah. Te mehanične delavnice bodo prav tako vidno označene iz skice.

Potrebitne mehanične delavnice bodo v Novem mestu za smer proti Brežicam in Trebnjem ter Žužemberku.

Vsem avtobusom in kamionom, ki bodo vozili od železnic na proslavo, bodo žigali potne naloge na mestnih parkiranjih.

IX. Ostala navodila

Vsa motorna vozila morajo biti v tehnično brezhibnem stanju, posebno tovorni avtomobili za prevoz ljudi. Kamioni morajo biti posebno skrbno pravljeni od pristojnih oddelkov za notranje zadeve OLO ali MLO,

ki bodo za vožnjo izdajali posebna dovoljenja. Ta dovoljenja morajo biti nalepljena na steklo pred voznikom ter od zunaj dobro vidna.

Vsaka skupina, ki potuje na prireditve s tovornimi avtomobilom, mora imeti odrejeno voditelja in po možnosti s seboj rezervnega Šoferja. Vodja skupine in Šofer tovornega avtomobila skupno odgovarjata za varnost prevoza. Opozorjamo vodje skupin in Šoferje motornih vozil, da bodo izločena iz prometa vsa vozila, ki bi jih vozili vinjeni Šoferji. V interesu vseh udeležencev, ki bodo potovali s prevozniimi sredstvi, je, da si izberejo take vodje skupine in takse voznike, ki bodo vestno in s

čutom odgovornosti izvršili svojo dolžnost.

V primeru prometnih nesreč ali okvar avtomobilov se obražajte na organe Ljudske milice (cestne polskupatruje in motoriste) ali prehitevajoča vozila, ki bodo javili in oskrbeli z določenih mest takojšnjo intervencijo.

Vprežna vozila morajo imeti za vožnje ponoči na levih strani belo svetilko, kolesarji pa za nočne vožnje poleg stekilcev še reflektorno steklo. Vozila in kolesarji, ki za nočne vožnje niso predpisano opremljeni, naj vozijo samo podnevi.

Na prostorih za hrambo kolesa bodo dočleneni posebni dvužaji, ki bodo prevzemali kolesa in hrambo.

Za izgubljene in najdene stvari se obražajte v Toplicah na pisarno »Izgubljeno - najdeno«, ki bo posredovala informacije preko zvočnikov!

NOVO MESTO

nudi vsem kmetijskim zadrugom in državnim trgovskim podjetjem za jesensko in zimsko sezono
VELIKO IZBIRO raznega tekstilnega, prehranbenega in drugega blaga

Zahtevajte ponudbe! — Velika izbira — nizke cene. — Priporoča se

